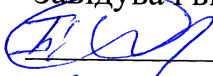

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
 Ніна РЖЕВСЬКА
« 20 » 12 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ»

Тема: «ЦИФРОВА ДИЛОМАТІЯ МЗС УКРАЇНИ: СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

Виконавець: здобувач вищої освіти 2 курсу, ЗПД-207М групи, Данілін Олексій Миколайович

Керівник: к.політ.н., доц., доцент кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій Сапсай Артем Петрович

Нормоконтролер

(підпис)

Артем САПСАЙ

КИЇВ 2023

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ.....	9
1.1. Цифровізація в міжнародних відносинах та розвитку дипломатичної діяльності. 9	
1.2. Понятійно-категорійний апарат дослідження	18
РОЗДІЛ 2. ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ.....	28
2.1. Концептуалізація цифрового напрямку вітчизняної публічної дипломатії	28
2.2. Осмислення практики використання цифрової дипломатії в фаховому середовищі.....	38
РОЗДІЛ 3. ПОТОЧНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТА ПОТЕНЦІАЛ ЗРОСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УКРАЇНІ	45
3.1. Практика застосування цифрової дипломатії МЗС України	45
3.2. Перспективи розвитку вітчизняної цифрової дипломатії	59
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ.....	89

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

MFA – Ministry of Foreign Affairs

ЄС – Європейський Союз

ЗДУ – закордонні дипломатичні установи

ЗМІ – засоби масової інформації

МЗС – Міністерство закордонних справ

НАТО – Організація Північноатлантичного договору, Північноатлантичний альянс

ООН – Організація Об'єднаних Націй

РФ – Російська Федерація

ВСТУП

Актуальність дослідження. В епоху цифрової трансформації світу, коли технології проникають у різні аспекти життя людей, цифрова дипломатія стає ключовим фактором у сучасних міжнародних відносинах. Цей порівняно новий напрям ведення зовнішньої політики, що ґрунтується на використанні цифрових технологій та онлайн-ресурсів, не лише полегшує процеси комунікації, а й переосмислює підхід до вирішення міжнародних проблем.

Важливим аспектом цифрової дипломатії стає її звернення до глобальної комунікації. З використанням соціальних медіа, систем відеоконференцій та інших цифрових каналів, держави можуть взаємодіяти зі світовою аудиторією безпосередньо та миттєво. Така можливість стає вкрай важливою в сучасному інформаційному суспільстві, де швидкість передачі повідомлення відіграє вирішальну роль.

Безумовно важливим завданням цифрової дипломатії виступає її використання для формування образу країни. Держави активно будують свій імідж через цифрові платформи, презентуючи свої культурні багатства, інновації та спосіб життя, що сприяє встановленню тісних зв'язків зі світовим співтовариством, через формування позитивного уявлення про країну та її роль у світовій політиці. Важливість окреслених завдань, та актуальність процесу цифровізації усіх аспектів розвитку держави та соціально-економічної сфери, обумовлює актуальність проблематики дослідження.

Особливу вагу використання цифрової дипломатії для України додає її здатність до швидкого реагування на кризи та надзвичайні ситуації. Шляхом миттєвої передачі інформації та організації онлайн-координації держави можуть ефективно управляти кризами та мінімізувати їх негативні наслідки. З одного боку, посилюючи роль державних структур, цифрова дипломатія, також надає громадянам унікальну можливість активної участі у формуванні зовнішньої політики України. Громадянська активність через цифрові канали дозволяє висловлювати думки, пропонувати ідеї та робити свій внесок у дипломатичний процес.

Актуальність вивчення цифрової дипломатії визначає й той факт, що вона набуває все більшого значення в контексті сучасних міжнародних відносин. Адже вона не лише посилює традиційні методи зовнішньої політики, а й відкриває нові горизонти для більш відкритої, прозорої та взаємодіючої світової спільноти. В умовах швидко мінливого світу, де інформація є ключовим ресурсом, цифрова дипломатія стає потужним інструментом для успішного вирішення конфліктів та забезпечення сталого розвитку.

У сучасному швидкоплинному світі, охопленому цифровою революцією, цифрова дипломатія стає невід'ємним елементом ведення зовнішньої політики для держав. Ця форма дипломатії, заснована на використанні сучасних технологій та онлайн-ресурсів, набуває все більшої актуальності у світлі викликів та можливостей, які надає цифрова епоха.

Насамперед цифрова дипломатія стає актуальною в контексті швидкого поширення інформації. За допомогою соціальних медіа та інших цифрових платформ, держави можуть миттєво та широко поширювати свої позиції, коментувати міжнародні події та ефективно впливати на громадську думку, що дозволяє створювати більш гнучкі стратегії комунікації та управління образом країни.

В умовах глобалізації та взаємної залежності держав актуальність цифрової дипломатії проявляється в її здатності забезпечувати більш тісну та ефективну взаємодію між країнами. Електронні дипломатичні канали полегшують проведення переговорів, організацію зустрічей та координацію спільних зусиль щодо вирішення світових проблем.

Важливою актуальною складовою цифрової дипломатії є можливість ефективної участі громадян у формуванні зовнішньої політики України. З використанням онлайн-платформ громадяни можуть висловлювати свої думки, брати участь у діалозі та робити свій внесок у світові дебати. Це демократизує процеси прийняття рішень та надає більше відповідальності громадськості.

Як можемо бачити, актуальність цифрової дипломатії є незаперечною у сучасному світі. Це ефективний інструмент для створення образу країни, підтримки міжнародних відносин та захисту національних інтересів у цифровому просторі. В еру цілковитої зв'язаності та інформаційної насиченості цифрова дипломатія стає потужним інструментом, який допомагає державам адаптуватися до сучасних викликів і взаємодіяти у світі, в якому інформація – валюта зовнішньої політики.

Особливої ваги дослідженню проблематики цифрової дипломатії додає успішний досвід її використання в умовах військового протистояння, необхідності швидко та ефективно доносити позицію держави до широкого світового загалу, впливати на формування суспільної думки в інших країнах з метою створення коаліції союзників та пошуку підтримки.

Посилює актуальність теми дослідження порівняно незначний інтерес дослідників до систематичного вивчення того, як цифрова дипломатія запроваджується як вітчизняними органами зовнішні відносин в цілому, так і Міністерством закордонних справ, зокрема.

Мета дослідження – проаналізувати процеси залучення інформаційних технологій та використання цифрової дипломатії в процесі реалізації зовнішньополітичного курсу держави Міністерством закордонних справ України на сучасному етапі та визначити перспективи розвитку цифрової дипломатії в Україні.

Окреслена мета передбачає розв'язання низки основних **завдань**:

- розглянути основні аспекти та форми впливу цифровізації на суспільно-політичні процеси, а також на розвиток міжнародних відносин;
- проаналізувати сутність та взаємне відношення сукупності базових понять, що їх застосовують на позначення різних форм цифрової дипломатії;
- дослідити поточний стан концептуалізації цифрової дипломатії в академічному фаховому дискурсі;

- охарактеризувати стан фахового осмислення наявного досвіду залучення цифрової дипломатії задля вирішення зовнішньополітичних завдань;
- проаналізувати сучасну практичну діяльність МЗС України в галузі цифрової дипломатії;
- визначити на основі співставлення зі світовим досвідом проблеми та перспективи подальшого розвитку вітчизняної цифрової дипломатії.

Об’єкт дослідження – нова публічна дипломатія в Україні на сучасному етапі.

Предмет дослідження – цифрова дипломатія як один з напрямів публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України.

Методи дослідження:

В процесі дослідження було застосовано низку як загальнонаукових, так і спеціальних методів. Серед загальнонаукових необхідно зазначити наступні:

- методи аналізу та синтезу було використано під час роботи над вивченням думок науковців та експертів щодо досліджуваної проблематики;
- метод узагальнення залучався для дослідження формування особливостей цифрової дипломатії та визначення відповідних перспектив розвитку.

Серед спеціальних методів слід вказати такі:

- термінологічний аналіз – уможливив розгляд понятійно-категорійного апарату дослідження;
- метод контент-аналізу – залучався з метою вивчення способів застосування нової публічної дипломатії, аналізу її присутності в експертному та академічному дискурсах;
- метод івент-аналізу – дозволив комплексно розглянути численні події та проекти, комунікаційні кампанії, що формували змістовну частину дипломатичних зусиль Міністерства закордонних справ України.

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі отримав подальший розвиток аналіз діяльності Міністерства закордонних справ України щодо використання підходів

цифрової дипломатії, який є недостатньо висвітленим в публікаціях вітчизняних науковців, зокрема, був проаналізований вітчизняний досвід щодо розвитку цифрової дипломатії, відповідно до чого окреслені перспективи підвищення ефективності її реалізації, спираючись на співставлення світової та вітчизняної практики.

Практичне значення роботи полягає в можливості застосування матеріалів роботи з метою подальшого вивчення проблематики цифрової дипломатії та її окремих форм та використанні в навчальному процесі, зокрема, при вивченні проблематики розвитку нової публічної дипломатії та її складових.

Апробація отриманих результатів. Окремі положення кваліфікаційної роботи було представлено під час доповідей на конференціях (2022 та 2023 року) та викладено в публікаціях матеріалів заходів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких складається з двох підрозділів, висновків та списку використаних інформаційних джерел, який містить 116 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ

1.1. Цифровізація в міжнародних відносинах та розвитку дипломатичної діяльності

Цифровізація відіграє ключову роль у сучасному розвитку суспільства, охоплюючи широке коло його сфер і трансформуючи усталені підходи до взаємодії, способи виробництва та обміну інформацією. Одним із найважливіших аспектів цифровізації виступає суттєве підвищення ефективності та оптимізація бізнес-процесів. Автоматизація виконання завдань дозволяє значно прискорювати як процеси виготовлення товарів, надання послуг, так і знизити витрати на їхню розробку та підвищити загальну продуктивність праці в багатьох сферах соціально-економічного розвитку.

Завдяки сучасним цифровим технологіям зручнішим стає доступ до інформації, а процеси обміну даними майже миттєвими, що полегшує прийняття рішень та покращує комунікації. Така доступність інформації сприяє інноваціям та розвитку бізнесу, дозволяючи швидше реагувати на зміни ринку та впроваджувати нові продукти та послуги. Підвищення конкурентоспроможності є також важливим аспектом цифровізації. Як показує досвід, організації, які освоїли цифрові рішення, стають гнучкішими, більш адаптованими та здатними конкурувати на світових і внутрішніх ринках. Завдяки технологічному прогресу стають можливими поліпшення якості обслуговування клієнтів, персоналізований підхід та швидкий відгук на їхні потреби.

Значний вплив цифровізація чинить на розвиток освіти і науки. Сучасні технології формують інноваційні методи навчання, ресурси та інструменти, відкриваючи нові обрії для студентів та викладачів, що, в свою чергу, справляє більш широкий вплив, сприяючи створенню освітніх середовищ та інституцій високої якості.

Говорячи про виняткову важливість цифровізації для економічного, соціального, культурного розвитку суспільства, не можна залишити без уваги її роль у сталому розвитку та забезпеченні екологічної відповідальності як окремих компаній, так і країн. Впровадження цифрових технологій допомагає рухатися у бік стійкішого розвитку, оптимізувати ресурсоспоживання і знижувати негативний вплив на довкілля.

Цифровізація сприяє підвищенню рівня життя, надаючи нові можливості у суспільно важливих галузях, як-от: охорони здоров'я, соціального забезпечення та поширення соціальної інклюзивності, урбанізації та розвитку міської інфраструктури..

Можна стверджувати, що у світі, де цифровізація сприяє глобальній зв'язаності (social interconnection), обміну знаннями та інноваціями, вона стає невід'ємною частиною сучасного суспільства, що приносить нові можливості та перспективи, а також ставить нові виклики, на які необхідно відповідати.

Стала увага до розвитку цифровізації в Україні відбилась на законодавчому закріпленні визначення цього явища. В затвердженій у 2018 році «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України» цифровізація визначена як «насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного» [101]. Згодом, таку сконцентровану на технічних деталях інтерпретацію заступила більш загальна, що може бути пояснене специфікою та рівнем подальшого розвитку технологій, який визначили перехід до концепцій відходу від кодування (low та no code platforms) і створення технологічних рішень, які залучаючи можливості штучного інтелекту, пропонують рішення, що дозволяють інтегрувати можливості людей та машин. Отже, в Законі України «Про національну програму інформатизації» 2022 року, цифровізація була визначена як «процес впровадження технологій у всі сфери суспільного життя» [100], – узагальнююче визначення, яке, на нашу думку, дає більш актуальне, порівняно з попереднім, пояснення явища цифровізації.

Аналізуючи сучасний стан розвитку цифровізації в Україні та світі, можемо спостерігати, що цифровізація знаходить свій прояв та перетинається зі сферою міжнародних відносин у трьох напрямках, як:

- 1) один з напрямів технологічного поступу суспільства та держави і, відповідно, предмет міждержавних стосунків, розвиток яких забезпечує дипломатія країни;
- 2) тенденція внутрішнього розвитку самої дипломатії, що знаходить свій прояв в залученні технологічних новацій до реалізації поставлених перед органами зовнішніх відносин завдань;
- 3) частина академічного дискурсу щодо підходів та способів дослідження відповідної предметної області, застосування до якої цифрового інструментарію дозволяє розглядати її в новій оптиці, по-новому ставити дослідницькі питання тощо.

З огляду на вищезазначене, не випадково, що цифровізація знаходила своє безумовне представлення в програмах розвитку держави, а процес її запровадження отримав нормативне закріплення у вже згаданих правових документах різного рівня.

Зокрема, цифровізація ставала одним з елементів щорічного Послання Президента України до Верховної Ради протягом декількох років поспіль, що, безумовно, окреслює її важливість та позначало значення на загальнодержавному рівні, ставило в ряд першочергових завдань розвитку держави. Так, в «Посланні» 2020 року цифровізація розглядається як спосіб «підвищення ефективності держави», який має через запровадження системи електронного документообігу, позитивно позначитись на процесі прийняття управлінських рішень, зменшивши ризики корупційних дій з боку чиновництва та посиливши контроль за прийняттям рішень, зробити більш прозорими бізнес-процеси. Отже, перемога над корупцією визначалась як одне із завдань запровадження цифровізації в країні. Іншим завданням та сферою залучення

цифровізації, в запропонованому Президентом баченні майбутнього, стала «цифровізація освітньої екосистеми» [86].

Вже Послання наступного, 2021 року, позначило цифровізаційні процеси в системі державного управління такими, що тривають й засвідчують процес «[с]истемн[ої] трансформаці[ї] України». Безпосередньо запровадження цифрових технологій визначалось особливо помітним в таких напрямках розвитку як розвиток «електронної демократії», цифровізація державних послуг та сервісів, забезпечення електронного документообігу в соціальній сфері, зокрема через надання медичних послуг, а також запровадження системи електронного правосуддя, цифровізацію захисту довкілля [87].

Реальний розвиток процесу цифровізації в країні спричинив до певного перенесення акцентів в окресленні пріоритетів та найбільш інтенсивно змінюваних напрямів розвитку, зокрема, у фінансовій системі, податковому та митному адмініструванні. Водночас, сталим лишився акцент на цифровізації освіти, в тому числі, запровадженні «якісних електронних підручників», та наданні соціальних послуг, як-от запровадження подачі заявок на усиновлення через електронний застосунок [88]. Посилилась і вага зовнішньополітичного співробітництва в запровадженні новацій цифровізації:

- Україна стала частиною програми «Цифрова Європа», участь в якій мала на меті наближення «до Єдиного цифрового ринку» Європейського Союзу»;
- важливим напрямом стала співпраця із ЄС щодо розробки спільної програми кібернетичної безпеки та кіберзахисту з метою захисту критичної інфраструктури країни;
- на перетині цифрової та космічної дипломатії реалізовувався проєкт співробітництва з Європейською Комісією та Європейським космічним агентством щодо використання супутникових даних та технічної експлуатації супутників [88].

Серед напрямів інших цифровізаційних ініціатив, які передбачали міжнародне співробітництво та, відповідно, потребували залучення органів зовнішніх відносин, можна зазначити:

- 1) євроінтеграційні ініціативи з запровадження спільних сервісів та стандартів [81 ; 85 ; 96];
- 2) сервіси електронних послуг посольств та консульських установ [75];
- 3) реалізація культурних проєктів, зокрема, щодо оцифрування культурних пам'яток [83];
- 4) технологічна співпраця з іншими країнами [32];
- 5) проведення спільних технологічних виставок цифрових проєктів [58 ; 82].

Розглядаючи цифровізацію як тенденцію розвитку безпосередньо сфери міжнародних відносин, варто відмітити декілька проєкцій її реалізації. Найбільш показовим і таким, що суттєво вплинув на подальше визначення напрямів розвитку цифрової дипломатії, тут виступає досвід Великої Британії та Сполучених Штатів Америки, які досягли найбільших успіхів та запропонували найширший набір практик застосування цифрових новацій в роботі дипломатичних установ своїх країн. З огляду на значне поширення ухвалених в межах європейської спільноти рішень, не можливо також оминати запропоновані в межах Європейського Союзу цифрові ініціативи.

Серед європейських ініціатив, що мали суттєвий вплив не тільки в країнах, на які розповсюджувались ухвалені рішення, варто зазначити прийняття у 2012 році Європарламентом резолюції щодо Стратегії цифрової свободи в зовнішній політиці Європейського Союзу. Документ запроваджував концепцію цифрових свобод, яка фактично розширювала ідею свободи слова, думки, обміну інформацією в світі на комунікацію в мережі Інтернет, закликала до політичної й дипломатичної їхньої підтримки та дотримання принципу цифрового нейтралітету в віртуальному просторі [12].

Вироблення підходів цифрової дипломатії починається в практиці американських та британських органів зовнішніх відносин на початку 2000-х років, коли була запроваджена низка ініціатив, скерована на якомога широкое використання цифрової дипломатії в реалізації зовнішньої політики держав, покликана вирішити як проблеми внутрішнього розвитку та реформування зовнішньополітичних відомств, так і подолання ряду кризових явищ у міжнародних відносинах.

Зокрема, з метою вироблення стратегії протистояння терористичним загрозам та провадження ефективної зовнішньої політики на Близькому Сході, використовуючи інструментарій цифрової дипломатії, формувались окремі проекти співпраці, до якої залучались фахові співробітники зі знанням найбільш поширених мов регіону, що дозволяло досягати важливих результатів, головним чином, значних іміджевих успіхів за рахунок неформального донесення позиції [15].

В якості майданчика для обміну думками, вільного коментування і висловлювання власної позиції по нагальним проблемам міжнародного розвитку, в 2007 році був створений блог Державного департаменту «DipNote» [14, с. 48].

Разом із тим, у складі Державного департаменту Сполучених Штатів Америки був створений відповідний підрозділ – Команда оперативної групи з електронної дипломатії, який згодом був перейменований на Управління електронної дипломатії [91, с. 99]. Основним завданням цього підрозділу визнавалось «зміцнення американської зовнішньої політики, надаючи інформаційні ресурси Державного департаменту в розпорядження американських дипломатів та інших членів урядової спільноти закордонних справ США, коли і де вони цього потребують» крім того, на Управління електронної дипломатії було покладене завдання безпосереднього керування ініціативами та програмами лідерства в накопиченні відповідних знань, налагодження міжвідомчої співпраці та роботи з громадськістю американських посольств та місій за кордоном. Він також мав підтримувати роботу інших відомств у державі, які переслідували цілі в галузі міжнародних відносин» [22].

Серед ключових програм Управління вирізняють наступні:

– «Місця віртуальної присутності» – ставила на меті допомогу Департаменту через розширення взаємодії з ключовими містами, громадами, регіонами та країнами, які не мали наявності американського посольства чи консульства. Тож місця віртуальної присутності через веб-сайт, долучали дипломатів з найближчих посольств або консульств, які могли використовуючи подорожі, програми зв'язків із громадськістю, публікації в засобах масової інформації або онлайн-веб-чати, створити «віртуальну» присутність, яка була цілком реальною для місцевого населення. Ця програма швидко розвивалася і в 2006 році була представлена вже як елемент ініціативи Державного секретаря США в плані «Трансформаційна дипломатія» [30];

– Диплопедія вікі – була запущена у вересні 2006 року, як внутрішня несекретна онлайн-енциклопедія Державного департаменту. Базувалась на ідеї, що подібно до того, як люди створюють і редагують статті в публічних вікі в Інтернеті, працівники Департаменту використовуватимуть Диплопедію для створення широкого, інформативного та розширюваного довідкового інструменту задля обміну знаннями про Департамент, його програми та офіси, а також інші предмети міжнародних відносин [31];

– Спільноти еДержави (Communities @State) – ініціатива дозволяла та заохочувала співробітників Департаменту зі спільними професійними інтересами формувати онлайн-спільноти для публікації інформації, подальшого спілкування та обговорення питань. Створені веб-сайти використовуючи простий інструментарій ведення мікро блогів, дозволив членам онлайн-спільноти легко і швидко публікувати дорадчий контент, виходячи за межі організаційних кордонів і географічних обмежень. За вибором адміністраторів спільноти, більшість цих онлайн-спільнот доступні для членів міжвідомчої спільноти закордонних справ. Аби забезпечити найкраще використання обмежених ресурсів та сприяти успішності цих онлайн-спільнот, були

розроблені довідкові документи, аби допомогти майбутнім лідерам громад формувати свої спільноти та керувати ними [4];

– Корпоративний пошук – технічне забезпечення можливості корпоративного пошуку надавало універсальний набір інструментів пошуку та допоміжних (пошукових) баз даних для підвищення здатності персоналу Державного департаменту та інших відомств знаходити необхідні ресурси та знання у своїй несекретній внутрішній мережі, а також на секретних домашніх сторінках, доступних з середовища секретних міжвідомчих мереж;

– Закриті (classified) веб-публікації – ініціатива, що дозволила співробітникам понад 240 бюро та відомств ділитися своїми знаннями та проєктами з міжвідомчою спільнотою національної безпеки, публікуючи дипломатичну звітність, аналітичну та іншу інформацію на веб-сторінках та у базах даних, доступних у секретній міжвідомчій мережі;

– Координація співпраці (Collaboration Clearinghouse) – проєкт співпраці з іншими відомствами в межах якого, відбувається консультування співробітників Державного департаменту щодо інструментів співпраці та найкращих практик для задоволення їхніх бізнес-потреб та просування цілей Департаменту щодо лідерства у сфері знань [16].

З метою розширення залучених до цифрової дипломатії акторів, за ініціативи Державного департаменту, у 2009 році був створений проєкт «Віртуальної студентської дипломатичної служби». Проєкт заохочував студентську молодь долучитись до роботи Державного департаменту і пройти стажування, долучаючись до реалізації заходів щодо провадження публічної дипломатії, а також запропонувати власний проєкт для подальшої реалізації [40].

Аналізуючи зміни, які відбувались в трансформації роботи відомств закордонних справ провідних країн світу, що зазнавали впливу цифровізації, відомий ізраїльський дослідник цифрової дипломатії Ілан Манор пропонує вирізняти такі області, в яких

зміни є найбільш помітними, визначаючи концептуальний, нормативний та процедурний виміри процесу, на які впливають організаційні, національні та глобальні чинники, що в сукупності визначає особливості процесу цифровізації для дипломатичних установ різних країн світу [17, с. 326]. Досліджуючи низку «національних» кейсів, автор доходить висновку, що цифровізація не має доконаного виду, а є завжди динамічним процесом тривалого розвитку, який впливає обопільно, як на дипломатичні установи, так і на суспільні інститути, з якими вони взаємодіють, тож, процес не є одностороннім [17, с. 327-328].

Як напрям академічного дискурсу, цифровізація виступає в якості сукупності інструментів, застосування яких формує відповідну оптику та підходи до дослідження проблем міжнародного розвитку. Цей напрям досліджень концептуалізувався в академічному дискурсі під назвою цифрової гуманітаристики (Digital Humanities). Починаючи свій розвиток із середини ХХ століття, цифрова гуманітаристика, на думку дослідників, налічує декілька етапів в своєму розвитку, на останні з яких, припадає суттєве «розширення проблематики досліджень», зокрема, в галузі соціальних наук [94, с. 149-150] та розвитку міжнародних відносин.

На сучасному етапі цифровий дослідницький інструментарій активно застосовується для дослідження як історії так і сучасного розвитку міжнародної політики та зовнішньої політики окремих країн. З огляду на специфіку реалізації таких досліджень, новаторство поставлених дослідницьких питань, як-от: співвідношення звуків, музики та міжнародних відносин [24], вони часто реалізуються як міждисциплінарні дослідницькі проєкти. Серед тем, які привертають увагу дослідників, виступає проблематика політичного екстремізму, в дослідженні якого вивчення великих даних (big data), що включають статистику, може дати нові можливості для аналізу та висновків [3].

Окремою помітною проблемою цифрових гуманітарних досліджень стає вивчення процесів євроінтеграції, що їх досліджують за допомогою методів кількісного контент-

аналізу, використовуючи в якості джерельної бази пленарних засідань Європейського Парламенту [9].

Отже, цифровізація методів та інструментарію наукових досліджень дозволяє суттєво збільшити можливості вивчення міжнародних відносин, поставити нові дослідницькі питання, залучити джерела, які раніше через свою складність та великий обсяг не були доступні для дослідження і стали доступними тільки за умов використання програмного забезпечення та прикладного програмування.

1.2. Понятійно-категорійний апарат дослідження

Поняття цифрової дипломатії входить до сучасного академічного та експертного дискурсу міжнародних відносин порівняно недавно. Однак, в той же час, процеси цифровізації знайшли своє відображення як в практиці, так і в теоретичному осмисленні міжнародних відносин та зовнішньої політики.

Безпосередньо, в українському фаховому дискурсі вживається низка доволі близьких понять, які дозволяють окреслити предметну область цифрової дипломатії. Загальним тут можна вважати поняття про інформатизацію дипломатичної діяльності, як процес запровадження «новітніх інформаційних технологій у роботу різноманітних структур відомств закордонних справ», яке знайшло свій прояв у активному використанні мережевих технологій в діяльності підрозділів ООН з метою якомога швидкого поширення інформації та обміну кореспонденцією [68, с. 84]. Крім того, інформатизація дипломатичної діяльності пов'язувалась із відмовою від паперового документообігу, надання консульських послуг віддалено.

Академічне видання «Українська дипломатична енциклопедія» в п'яти томах не містить визначення цифрової дипломатії, але, в той же час, виокремлює такі близькі до сутності цього поняття різновиди дипломатії, як «віртуальна», «електронна» та «мережева». Загалом, вітчизняна дослідниця В. Вербицька запропонувала розподіляти усю сукупність наявних в академічному дискурсі понять, що охоплюють семантичну

сукупність цифрової дипломатії, на три блоки, вирізняючи наступні типи застосовуваних термінів:

- 1) «інструментальні» (пов'язані із зазначенням способу реалізації дипломатичної діяльності);
- 2) «галузеві» (що виокремлюють окремий напрям та/або технологію, за допомогою якої реалізується цифрова дипломатія);
- 3) «конкретизуючі» (такі, що виокремлюють позначений ними напрям у окремий різновид дипломатії) [45].

Віддаючи належне авторці в її спробі впорядкувати доволі велику та різномірну сукупність наявних понять, варто зауважити, що запропонована нею типологія не позбавлена недоліків. Серед них: неузгодженість виокремлених груп між собою, розмитість кордонів між розділами типологічного ділення.

В цілому, зважаючи на історичність виникнення форм та інструментів цифрової дипломатії, нерівномірність засвоєння практик її використання, деякі з виокремлених дослідницею понять на даний момент вже не є поширеними, тож, можна передбачити, що поступове вживання відмінних понять буде помітно зменшуватись, в той час як фахівці та дослідники, віддаватимуть перевагу усталеному поняттю цифрової дипломатії, яке б позначало усі виокремлені аспекти та особливості її реалізації.

Порівнюючи вже зазначені поняття, можна побачити, певну відмінність між ними. Так, поняття «мережевої дипломатії» виокремлює сторону використання глобальної мережі в процесі здійснення зовнішньої політики, підкреслюючи розмивання такою дипломатією звичних кордонів між внутрішньою та зовнішньою політикою, що дозволяє значно розширити коло акторів зовнішньої політики держави, активізуючи таких акторів як академічні спільноти, представники громадськості [67, с. 108].

Дуже подібним до зазначеного вище виступає поняття «віртуальної дипломатії», адже воно також є пов'язаним із «появою глобальних інформ[аційно]-комунікаційних мереж, але на відміну від попереднього, акцентує увагу на способі взаємодії між

країнами, тих механізмах, які застосовуються в міжнародних відносинах. Типологічно важливим тут стає застосування підходів «м'якої сили», що реалізуються через різного роду комунікаційні заходи, що здатні «трансформу[ватись] відповідно до змін у дипломатичному середовищі та структурі закордонних справ» [66, с. 92].

Відповідно до зазначених вище понять, «електронна дипломатія» (eDiplomacy) становить більш широке, до певної міри родинне, парасолькове поняття, яке на думку деяких дослідників має включати такі різновиди, як кібердипломатія, віртуальна дипломатія, цифрова дипломатія, мережева дипломатія, що відображають окремі аспекти позначуваного явища [91, с. 98]. Основною відмінністю, що визначає сучасний етап розвитку електронної дипломатії, стає активне використання соціальних мереж та ресурсів, які сприяють неформальним контактам, заохоченню до комунікації, впровадженню інновацій [91, с. 100].

Акцентують увагу на активному залученню соціальних мереж для реалізації дипломатичної діяльності широко поширені терміни «фейсбук-дипломатія» та «твіпломасі». Популярність кожного з них обумовлена особливостями поширеності тих чи інших соціальних мереж в конкретному регіоні. Обидва поняття в цілому, іноді виступають як синонім цифрової дипломатії, позначаючи одну з найбільш помітних та таких, що пригортають до себе увагу рис цифрової, й загалом публічної дипломатії, – активне використання соціальних мереж для спілкування минаючи традиційні інституції, пряме звернення через соціальні мережі до аудиторії іншої країни або взагалі світу. Відомий український дослідник публічної дипломатії М. Трофименко, характеризуючи фейсбук-дипломатію, визначає її як «спілкування органів державної влади, політичних, державних, громадських діячів однієї країни із громадськістю іншої за допомогою соціальної мережі [«Фейсбук»]», говорячи про можливість міжнародного впливу такого спілкування, дослідник наводить приклад «Арабської весни» [112, с. 409].

Велике поширення твітеру як цифрової платформи для швидкого обміну короткими повідомленнями спричинило до використання його технічних можливостей

для швидкого та широкого інформування громадськості, отримання відповідей щодо запропонованих ініціатив від громадськості, додаткового поширення власного звернення через систему ретвітів. Поширення мережі в регіоні, де традиційно публічна дипломатія мала найбільшу популярність та увагу з боку керівництва дипломатичними установами, в США та Великій Британії, обумовило значну популярність саме такої форми цифрової дипломатії та спричинило винайдення терміну на її позначення, – «твіпломасі» (як поєднання основ слів twitter та diplomacy). «Словник новітньої політичної лексики» визначає поняття як «спілкування органів державної влади [...] за допомогою соціальної мережі [«Твітер»]» [111, с. 380]. Однак, більш конкретним, таким що відсилає до сукупності пов'язаних термінів, можна вважати таке, що тлумачить твіпломатію як «онлайнову форму публічної дипломатії через використання твітеру, що її реалізують дипломати, політики, відділи міжнародних відносин та інші публічні особи та стейкхолдери. [...] Твіпломатію розглядають не як спосіб вирішення світових проблем, або налагодження діалогу, а скоріше як спосіб збільшити аудиторію до якої звертається інша країна і подолати відстань між дипломатами та громадянами, оскільки за користувачами соціальних платформ може слідувати (following) будь-хто з будь-якої частини світу» [2, с. 215].

Часто соціальні мережі дозволяють отримати найбільш швидко максимальний ефект від використання інструментарію цифрової дипломатії й відчутти переваги її залучення. Водночас, соціальні мережі виступають важливим маркером ступеня розвитку цифрової дипломатії, сталості її використання дипломатичними установами. Спосіб застосування сучасних можливостей цифрових соціальних платформ виступає тут важливим індикатором того, наскільки значимою вона видається фахівцям в конкретних країнах та установах. Одним з важливих показників стає регулярність ведення акаунту, тобто постійне оновлення матеріалу в його новинній стрічці, адже відсутність такої періодичності може свідчити про недостатню увагу, що її приділяють розвитку тієї чи іншої форми цифрової дипломатії.

Іншим важливим показником виступає актуальність представленої в стрічці інформації, який можна розглядати як критерій відповідності інформації, що розміщена, поточному стану подій та процесів в роботі установи, що потребують публічного висвітлення. Іншими словами, поточні проблеми, що знаходять свою постановку та/або вирішення в діяльності установи, від імені якої публікується матеріал, мають бути оперативно представлені у стрічці новин акаунту. Безумовно, в ній може й повинна бути представлена й інша інформація, зокрема, про безпосередні заходи, що вони можуть проводитись із використанням цифрового інструментарію, але важливою є актуалізація інформації, підтримання її у відповідності до наявних на основному інформаційному ресурсі новин, анонсів чи звітів про події. Таке інформування дозволить використовувати підписку на акаунт як інформування про загальний перебіг новин від ресурсу і виявляється сприятливим для збільшення аудиторії останнього.

Водночас, соціальні мережі не є простим віддзеркаленням інформації про події, вони мають містити власний контент, наявність якого також визначає їхню привабливість для читачів, робить той чи інший канал більш привабливим та цікавим.

Додатково, важливим показником того, наскільки розвиненим є той чи інший із зазначених інструментів, стає ступінь його залучення до комунікації із іншими, в тому числі, не інституціолізованими користувачами, взаємодія із акаунтами інших державних та дипломатичних установ. Така інтерактивність є специфічною можливістю комунікації у соціальних мережах і її застосування з боку дипломатичної установи не тільки неодмінно пригортає увагу загалу, але й виступає важливим іміджевим показником, що позитивно впливає на формування образу відданості принципам відкритості та демократизму.

Отже, наведені критерії, які характеризують специфіку використання соціальних мереж в якості технічного медіуму зовнішньої комунікації дипломатичної установи, дозволяють не тільки окреслити специфіку зазначених форм, але й визначити певні показники для оцінки повноти та успішності їхнього застосування.

Як можемо бачити, історичні обставини розвитку соціальних мереж призвели до виокремлення двох платформ у окремі підвиди, термінологічно зафіксовані форми цифрової дипломатії. З огляду на поточний стан розвитку соціальних мереж, збільшення та урізноманітнення їхнього набору, періодичний ребрендинг, що призводить до відповідного перейменування конкретних програмних продуктів, а також зміну актуальності використання тієї чи іншої платформи, враховуючи їхню поточну популярність в світі чи конкретному регіоні, більш актуальним лишається використання загального терміну «мережева дипломатія» на позначення комунікації за допомогою усіх можливих платформ, незалежно від конкретного продукту. Спонукає до такого використання термінології й міркування на основі суто технічної реалізації поточного розміщення повідомлень у соціальних мережах, – за допомогою окремого програмного продукту, який дозволяє розміщувати повідомлення одразу на декількох різних платформах.

З огляду на поточний, зафіксований у світовій довідниковій літературі, стан концептуалізації напрямів публічної дипломатії, та академічну інтерпретацію цифрової дипломатії (Digital diplomacy), саме останнє поняття затвердилось в якості основного, узагальнюючого, на позначення усіх споріднених форм дипломатичної практики, обумовленої впливом процесів цифровізації в цій галузі. Зокрема, такі авторитетні фахові довідникові видання, як «Oxford Handbook of Modern Diplomacy» (2013) [6], «The SAGE Handbook of Diplomacy» (2016) [5], «Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods» (2022) [18] послуговуються саме поняттям «Digital diplomacy» на позначення загального визначення усієї сукупності відповідних практик. Видавництво «Oxford University Press» анонсувало видання в 2024 році довідника під назвою «The Oxford Handbook of Digital Diplomacy», зазначивши, що останнім часом термін набув загального поширення як серед науковців, так і дипломатів [23]. Такий саме підхід можемо спостерігати в програмових документах вітчизняного МЗС, зокрема тексті «Стратегії публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України 2021-2025», ухваленої в

2021 році. З огляду на відсутність окремої статті, присвяченої цифровій дипломатії, в такому авторитетному академічному виданні як «Українська дипломатична енциклопедія», виданому в 2013 році, можна припустити, що відбувається поступове формування спільної теорії, генералізація підходів та інтерпретації практик та явища в цілому, та поступова рецепція українським фаховим та експертним середовищем світового досвіду.

Розглядаючи процес цифровізації публічної дипломатії, найбільш авторитетним та таким, що відповідає завданням дослідження, є визначення, запропоноване І. Манором, який пропонує інтерпретувати його як «довготривалий процес, в якому цифрові технології впливають на норми, цінності та робочі процеси дипломатичних установ, а також інтерпретація та опис цього процесу, що його генерують залучені до реалізації фахівці та експерти» [17, с. 20].

Власне поняття «цифрової дипломатії» вітчизняний енциклопедичний словник-довідник «Нова політична лексика» визначає доволі узагальнено як «один з різновидів публічної дипломатії, що передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій для реалізації дипломатичних завдань», зазначаючи в якості тотожної назву «Дипломатія Веб 2.0.» [113, с. 419].

Визначаючи особливості цифрової дипломатії «Словник» ставить перед нею такі завдання, як:

- оперативне надання адекватної інформації;
- спростування некоректних відомостей;
- підтвердження офіційної інформації;
- надання безпосереднього пояснення прийняття владних рішень;
- формування іміджу держави [113, с. 419].

Варто зауважити, що використовуючи поняття «публічної дипломатії», упорядники «Словника» відсилають до концепту «нової публічної дипломатії» як

такого, що «співвідноситься з поняттям “публічна дипломатія”» але позначає нові складові елементи, що набули поширення, як частини останньої, а саме:

- активне залучення неурядових організацій до міжнародних відносин;
- використання для комунікації нового цифрового простору;
- розмивання кордонів між внутрішніми та зовнішніми відносинами;
- використання комерційних принципів побудови комунікацій та брендингу, що заступають усталені способи, пов’язані із пропагандою;
- відхід від «вертикальних» моделей вибудовування міжнародних зв’язків, надання переваги «горизонтальним» моделям «громадськість-громадськість» [110, с. 261].

З огляду на це, можна припустити, що було би більш правомірно тлумачити цифрову дипломатію як різновид саме нової публічної дипломатії.

На нетотожності цифрової та нової публічної дипломатії, наголошують автори «The SAGE Handbook of Diplomacy», зазначаючи, що загальновизнаного визначення цифрової дипломатії поки що не запропоновано, і закликаючи розглядати останню радше як інструмент дипломатії, що базується на залученні інформаційних та комунікаційних технологій та такий, що його використовують в традиційній та новій дипломатії як державні так і не державні актори [13, с. 541].

Авторитетні дослідники, К. Бйола та М. Холмс, у своїй роботі «Теорія та практика цифрової дипломатії» пропонують визначати цифрову дипломатію як широке поняття, яке використовується на позначення «використання Інтернету та інформаційно-комунікаційних технологій, починаючи від систем відео конференцій і закінчуючи соціальними медіа платформами, з метою допомогти державним та недержавним акторам змінювати міжнародні процеси». Продовжуючи характеристику, вказані дослідники, визначають, що цифрова дипломатія завжди включає як мінімум три компоненти, які необхідно вирізняти й враховувати:

- 1) «спосіб, в який актори взаємодіють із зовнішньою аудиторією для того, аби запропонувати якимось повідомлення (message) або образ (image), як компоненти публічної дипломатії»;
- 2) «шляхи, якими зарубіжні міністри закордонних прав та їхні офіси, як публічні, так і приватні, структурують і організують інформаційні ресурси для своїх дипломатів та інших учасників процесу»;
- 3) «спосіб, в який актори використовують дані та збирають відомості про малопомітні внутрішні зміни в політичних структурах та громадській думці» [2, с. 207-208].

Чинна «Стратегія публічної дипломатії» поняття «цифрова дипломатія» тлумачить як один з наявних напрямів публічної дипломатії, що «передбачає використання цифрових технологій і платформ, взаємодію з ними для захисту національних інтересів країни», і передбачає «[п]рофесійне та систематичне використання соціальних мереж та цифрових платформ» задля налагод[ження] прям[ої] комунікаці[ї] з громадянами іноземних країн з метою формування у них позитивного сприйняття України» [107].

Отже, в нашій роботі ми будемо вживати поняття цифрова дипломатія саме в такому значенні, позначаючи ним доволі різнобічний в своїх інструментальних можливостях напрям нової публічної дипломатії, який ґрунтується на якомога активнішому застосуванні цифрових технологій для вирішення завдань, що постають перед дипломатичними працівниками. Варто зазначити при цьому, що технологічно, цифрова дипломатія не обмежується використанням декількох соціальних мереж для повідомлення про поточні події, а передбачає саме комунікацію з користувачами цифрових мереж, тобто відповіді на їхні коментарі та врахування отриманих відомостей про реакцію на розміщені повідомлення. В той же час, бурхливий розвиток технологій дозволяє передбачити залучення до кола цифрової дипломатії й можливостей штучного інтелекту, який може знайти доволі широке застосування в різних своїх формах.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що спричинені процесом цифровізації зміни, позначились на усіх аспектах соціально-економічного, культурного, політичного, міжнародного життя, суттєво трансформували усталені уявлення про спосіб та ефективність процесу комунікації. Поява технологій, що стрімко поширились світом, подолали кордони і спричинили творення загального світового комунікативного простору, в якому були змінені усталені ієрархії і суттєво розширені способи взаємодії та, відповідно, впливу, – обумовили переосмислення як самої структури дипломатії, так і ваги кожного з її компонентів. Соціальні комунікації стали одним з найбільш важливих майданчиків, що показав найбільш помітні результати нової публічної дипломатії. Помітні успіхи, здатність до вирішення завдань, які важко піддавались традиційним дипломатичним зусиллям, обумовили виокремлення цифрової дипломатії в окремий напрям і її наступну концептуалізацію.

РОЗДІЛ 2

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ

2.1. Концептуалізація цифрового напрямку вітчизняної публічної дипломатії

Визначення цифрової дипломатії як напрямку діяльності Міністерства закордонних справ України отримало своє закріплення в низці засадничих документів, що регламентують реалізацію зовнішньої політики України. Перш за все, серед таких документів слід зазначити «Стратегію зовнішньополітичної діяльності України», затверджену Указом Президента України 20 липня 2021 року.

Посталі перед Україною загрози, обумовлені необхідністю забезпечити повноту державного суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення закріпленого в Конституції курсу на набуття членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору обумовили актуальність затвердження документу. Разом із тим, важливим завданням зовнішньополітичної діяльності було «утвердження позитивного іміджу України у світі», що також знайшло своє закріплення в тексті «Стратегії» [106]. На думку експертів, текст документа можна розглядати, з одного боку, як певну «кодифікацію» наявного законодавства, що регулювала сферу зовнішньої політики держави, а з іншого, – визначення, «розробку» і нормативне закріплення необхідного для реалізації зовнішньополітичного курсу держави «інструментарію», який би відповідав новим умовам та викликам зовнішньополітичного розвитку країни [95].

Варто зазначити, що в документі знайшли своє зазначення проблеми розвитку цифрового інформаційного простору, його визначення як місця сучасного глобального протистояння «держав і корпорацій», активної деструктивної діяльності терористичних та злочинних організацій [106]. Активна, але не безпідставна, сек'юритизація сучасного

розвитку інформаційного простору та цифрових технологій, представлена в документі, вимагала від суб'єктів зовнішньополітичної діяльності залучення засобів відповідного реагування на нові загрози. Серед останніх в «Стратегії» були виокремлені:

- брак нормативно-правового регулювання цифрового простору;
- «зловживання цифровими даними», що не мають відповідного як технічного, так і правового захисту;
- незахищеність критичної інформаційної інфраструктури, яка забезпечує функціонування державних та приватних життєво важливих підприємств та установ;
- поширення поляризованих українське суспільство «дезінформації та ворожої пропаганди» [106].

Визначені загрози, пов'язані із інформаційною сферою, обумовили визначення відповідних адекватних засобів вирішення, які передбачали залучення засобів як традиційної так і публічної дипломатії, яка спирається на активну інструменталізацію цифрових технологій та використання «м'якої сили».

Подальший розвиток подій та посилення викликів, які постали перед Україною, обумовлених, протистоянням авторитарному режиму країни-агресора, – лише посилили вагу засобів інформаційного впливу. Певне підтвердження такому баченню дає проголошена на «Форумі фронтних демократій» візія щодо наявності низки ключових принципів, що їх мають дотримуватись демократії, які протистоять автократичним політичним режимам. Двома з п'яти, визначених міністром закордонних справ Д. Кулебою принципів протистояння авторитарним режимам, виступають активна протидія поширюваній такими режимами дезінформації та комунікація. Остання, на думку міністра, передбачає активне використання цифрової дипломатії, акторами якої виступають як профільні для реалізації такої дипломатії установи, так і «ключов[і] політик[и] та спікер[и]» [72]. Отже, якщо говорити саме про сферу зовнішньополітичної

діяльності, саме засоби, притаманні інструментарію публічної дипломатії, виступають основними засобами спротиву загрозам існуванню демократій в сучасному світі.

Важливість сфери комунікації демонструє й ухвалення «Комунікаційної стратегії Міністерства закордонних справ України» 24 березня 2021 року [55].

Комунікація виступає надважливим фактором, який забезпечує ефективність як внутрішньої так і зовнішньої політики держави. Комунікація виходить далеко за межі обміну словами, вона виступає стратегічним інструментом, здатним формувати образ держави, забезпечувати взаємодію із суспільством, прозорість та участь громадян у політичному процесі. Насамперед, комунікація слугує мостом між державою та суспільством. Інформування громадян про прийняті рішення, стратегії та ініціативи надає їм можливість розуміти напрями дій влади. Трансляція інформації через різні канали, такі як засоби масової інформації, соціальні мережі та прямі звернення, сприяє залученню громадськості та формує свідоме громадянство [42].

Важливим аспектом стає й встановлення та підтримання легітимності політичних рішень. Пояснення мотивації, етапів прийняття рішень та надання роз'яснень щодо позицій органів влади допомагає сформувати у громадян довіру до політичної системи. Легітимність владних інститутів, побудована на взаєморозумінні та прозорості, в такому випадку виступає умовою забезпечення стабільності та сталого розвитку суспільства. Комунікація уможлиблює процес активізації участі громадян у політичному процесі. Саме використання цифрових платформ для забезпечення консультацій із громадськістю дозволяє залучати громадян до діалогу, надаючи їм можливість висловлювати свої погляди та брати участь у прийнятті рішень. Активна громадська участь не тільки робить політичні процеси більш демократичними, а й забезпечує ефективнішу реалізацію політичних стратегій.

Особливу роль грає комунікація під час вирішення конфліктів. Відображення позицій, пояснення мотивацій та діалог можуть допомогти зменшити напруженість та сприяти пошуку компромісів. Ефективна комунікаційна стратегія може не лише

запобігати виникненню конфліктів, а й сприяти їхньому мирному вирішенню [25, с. 2-4]. В умовах глобальної взаємозалежності та швидких змін правильно налаштована комунікація стає найважливішим елементом. Вона не тільки забезпечує порозуміння, а й сприяє розбудові образу держави на світовій арені. Взаємодія з міжнародними партнерами, дипломатична комунікація та обмін інформацією стають невід'ємною частиною державної політики.

Ґрунтуючись на визнанні комунікації одним з найбільш важливих інструментів реалізації державної політики, ухвалена «Комунікаційна стратегія» визначає необхідність «надання переваги [саме] цифровим і дистанційним рішенням у комунікаціях» [69].

Отже, у сучасному політичному контексті значення комунікації у реалізації державної політики важко переоцінити. Вона не лише забезпечує передачу інформації, а й будує мости між державою та суспільством, формує довіру та легітимність, стимулює участь громадян та сприяє вирішенню конфліктів. В епоху інформаційних технологій та глобалізації ефективна комунікація є ключовим фактором успіху для сучасної держави як всередині країни, так і в процесі реалізації зовнішньополітичного курсу держави.

Зазначена вага публічної й, зокрема, цифрової дипломатії в процесі реалізації зовнішньополітичного курсу України, знайшла своє відображення в ухваленій разом із комунікаційною, «Стратегії публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України 2021-2025» [55].

Важливість ухвалення цього документу та активне залучення публічної дипломатії до вирішення нагальних для України питань в процесі реалізації своїх зовнішньополітичних інтересів, уявилась активним використанням притаманних саме публічній дипломатії підходів в процесі протистояння російській агресії проти України, у застосуванні нестандартних підходів до просування української позиції на міжнародній арені. Саме на ефективності таких методів публічної дипломатії наполягав міністр закордонних справ Д. Кулеба, коли зазначав, що «в сучасному світі сама лише

тиха та кулуарна дипломатія не працює», наводячи приклади міжнародної комунікації Президента України В. Зеленського з «іноземни[ми] суспільств[ами] через голову урядів», а також зарубіжними парламентами, оминаючи усталені підходи традиційної дипломатії [102]. Важливо зазначити, що саме засоби цифрової дипломатії уможлиблюють таку комунікацію та забезпечують успіх реалізації публічної дипломатії. Тож, не дивно, що саме напрям публічної дипломатії став провідним в роботі МЗС України на сучасному етапі.

При цьому, публічна дипломатія реалізується, спираючись на низку принципів, а саме:

- проєктність (що розуміється як вибудовування усієї діяльності з реалізації публічної дипломатії на засадах проєктного менеджменту);
- інноваційність (полягає у залученні нових технологій до реалізації публічної дипломатії);
- повагу до культурного розмаїття (передбачає врахування культурного розмаїття в процесі діяльності суб'єктів публічної дипломатії);
- «людиноцентричність» (орієнтація на людину, як втілення найвищої цінності);
- «відповідальність» (ґрунтується на жорсткому дотриманні норм міжнародного права та законодавства країни, а також норм етики) [107].

Зазначені принципи дають уявлення про спосіб, у який публічна дипломатія має реалізовуватись, відповідно до візії МЗС України. Зазначений принцип проєктності визначає спосіб вибудовування дипломатичної практики як способу вирішення конкретних завдань, що формує низку послідовних і взаємопов'язаних завдань, чітко обмежених конкретним часом та простором. Такі проєкти мають узгоджуватись із публічною дипломатією в загальній скерованості на залучення новацій в процес її реалізації. Саме таких технологічних новацій, передовсім в сфері комунікації, які забезпечують

Водночас, зазначенні принципи чітко визначають ціннісну основу української публічної дипломатії, її гуманістичний характер, який відображає орієнтацію на цінності людяності, повагу до прав та гідності людини, а також прагнення до забезпечення добробуту та соціальної справедливості. Цей підхід до публічної політики акцентує увагу на людському факторі та прагне скеровувати державну політику до більшої людяності, орієнтації на дотримання певних етичних настанов та благополуччя суспільства, повазі до індивідуальної гідності кожної людини і прагненні створювати умови для її саморозвитку та самореалізації. Як можемо бачити, принципи, на яких ґрунтується політика, в цілому співзвучні задекларованим у перших двох розділах Конституції України ціннісним основам, що визначають підґрунтя функціонування українського суспільства та держави [70]. Відстоювання зазначених ціннісних орієнтацій та вибудовування міжнародної співпраці на основі гуманістичних ідеалів знаходить своє безпосереднє відображення в пошуку відповідних точок дотику, на яких Україна вибудовує співпрацю із іншими країнами на різних континентах [97]. Разом із тим, саме порушення спільних базових принципів гуманізму виступає в якості одного з найбільш важливих чинників, до якого постійно апелює Україна, говорячи про розв'язану Росією проти неї війну [50]. Адже саме спільні принципи гуманізму та засади міжнародного права, формують підґрунтя міжнародного співробітництва, спільних правил існування, становлять основу Статуту ООН [56]. Поза сумнівом, дотримання гуманістичних норм в реалізації міжнародних відносин, здатне забезпечити спільний добробут, стати основою сталого розвитку як конкретних країн, так і світу в цілому, та забезпечити умови справедливого доступу до ресурсів та можливостей, що дозволить зменшити соціальні нерівності та боротися з дискримінацією. Водночас, саме така позиція становить основу для гарантування дотримання та захисту основних прав та свобод людини, таких як свобода слова, право на приватне життя, рівність перед законом тощо.

З огляду на зазначене, не випадково, що саме правова основа реалізації зовнішньої політики держави та жорстке дотримання норм вітчизняного та міжнародного законодавства визначають один з базових принципів української публічної дипломатії. Адже саме відповідальне ставлення до забезпечення верховенства права, стає запорукою ефективної політики, успішності розвитку держав, як це демонструє нам історія. Виходячи з того, що саме порушення норм міжнародного права, вчинення збройної агресії проти України, виступають головним викликом як для українського суспільства та держави в цілому, так і, безумовно, визначальним фактором для зовнішньополітичного курсу України, вимагання та постійний наголос на необхідності повернення до цих норм, їхнє дотримання усіма суб'єктами міжнародних відносин, є надважливою складовою усього спектру дипломатичних зусиль Міністерства закордонних справ України.

Отже, представлені в «Стратегії» п'ять принципів тісно інтегровані як із засадничими принципами розвитку української держави, окресленими в базових нормативно-правових актах, так і загальновизнаними принципами міжнародного співробітництва.

Чинна «Стратегія публічної дипломатії» визначає цифрову дипломатію як один з напрямів дипломатії публічної, поряд із економічною, експертною, кулінарною, культурною, науково-освітньою та спортивною, наголошуючи на пріоритетності саме «цифрових та дистанційних [способів] комунікації[i] в сучасному світі [55].

В документі дається визначення цифрової дипломатії як «напрям[у] публічної дипломатії, що передбачає використання цифрових технологій і платформ, а також взаємодію з ними для захисту національних інтересів країни», зазначається, що успішність цифрової дипломатії залежить від факторів професійного використання її інструментарію, систематичності його застосування [107]. Можна побачити, що запропоноване визначення переважно збігається із традиційно найбільш поширеним довідниковим [13, с. 541]. Втім, на відміну від представленого у довіднику (The SAGE

Handbook of Diplomacy), воно не включає можливості залучення цифрової дипломатії для досягнення традиційних політичних цілей, а також не окреслює коло акторів, що можуть бути залучені до реалізації цифрової дипломатії. Така невідповідність, на нашу думку, може пояснюватись певною «проблемою зростання» вітчизняної практики використання цифрової дипломатії, поступовістю освоєння її інструментарію вітчизняними суб'єктами дипломатичних відносин, що, відповідно, позначається на стані не тільки практичного застосування, але й концептуалізації як публічної дипломатії в цілому, так і окремих її напрямів. Втім, складно не помічати значних позитивних зрушень в підтриманні підходів та засобів реалізації вітчизняної зовнішньої політики в актуальному стані, наданні адекватних відповідей на виклики часу.

Дійсно, можемо бачити, що з огляду на місце та значення цифрових технологій в розвитку суспільства та зростаючу роль соціальних мереж в якості джерела інформування й обміну думками, цифрова дипломатія займає важливе та центральне місце у сучасній публічній дипломатії. Вона стала невід'ємною частиною стратегій зовнішньої політики держав, оскільки технологічні інновації в галузі інформаційних комунікацій відкривають нові можливості для взаємодії з різноманітними аудиторіями та формування образу країни на світовій арені. Цифрова дипломатія дозволяє державам ефективніше спілкуватися з громадянами, розвивати культурні та економічні зв'язки, а також брати участь у глобальних дискусіях. Її роль безперервно зростає, відображаючи прагнення держав бути більш відкритими, прозорими та залученими до світової спільноти через цифрові засоби.

Як можемо бачити, відбувається поступове визначення кола суб'єктів цифрової дипломатії через рефлексію наявної практики її застосування. Зокрема, профільний міністр відзначив ефективність залучення низки різного рівня й характеру акторів, чий спільні зусилля дозволили досягти Україні значних успіхів в процесі залучення цифрової дипломатії до вирішення нагальних потреб країни.

Серед таких, крім власне Міністерства закордонних справ, важливу роль відіграє Президент України, чия медійна присутність та значна впізнаваність дозволили звертатись безпосередньо до громадян та посадовців, парламентарів інших країн, доносячи позицію України по багатьох питаннях, що постали після повномасштабного вторгнення на її територію з боку РФ.

Ще одним важливим актором реалізації цифрової дипломатії, на думку Д. Кулеби, виступають «українці-нетізени» або «цифрові українці» [102], тобто активні, в тому числі, у соціальних мережах, громадяни України, як на її території, так і за кордоном, а також представники української діаспори, які через власну активність на різних цифрових платформах активно підтримують інтереси України, влаштовують медіа акції, спрямовані на якомога широкое інформування про події всередині та навколо України.

Отже, як можемо бачити, виокремлюється коло основних суб'єктів вітчизняної цифрової дипломатії. З огляду на світову практику реалізації цифрової дипломатії, можна стверджувати, що окреслений вище перелік акторів не є вичерпним і, навіть, потребує певного доповнення. Навіть зважаючи на свідомий вибір так званої «децентралізованої моделі» цифрової дипломатії [102], вона відрізняється від провідних практик реалізації цифрової дипломатії зарубіжними амбасадами [13, с. 543-544].

Ухвалена «Стратегія публічної дипломатії», визначає наявність декількох типів країн та регіонів світу, залежно від їхньої важливості в зовнішній політиці України. Зокрема, виокремлені наступні групи: пріоритетні країни та країни-стратегічні партнери і, відповідно, стратегічно важливі регіони та пріоритетні регіони [107]. Можна помітити, що кордони цих груп не збігаються повністю: стратегічно найбільш важливим регіоном для України визначається Європа, в той час як пріоритетними країнами – країни Великої сімки, які локалізуються на декількох континентах.

Разом із тим, зазначений документ містить переліки пріоритетних країн для різних напрямів публічної дипломатії, створений, ґрунтуючись на складному критерії, що поєднує чинник «зовнішньополітичн[их] пріоритет[ів] України» та фахову експертизу

низки державних установ. Щодо напряму цифрової дипломатії, визначений перелік з 32 країн, на які мають поширюватись зусилля цифрової дипломатії (див. додаток А). Переважною більшістю ці країни з Європейського континенту (20 країн), набагато менше з них розташовані на Азійському континенті (8 країн), і лише декілька на американських – в Північній Америці (3 країни) та Південній Америці (1 країна) [107]. Можна зазначити, що запропонований у «Стратегії» розподіл не повною мірою відповідає визначеним Президентом України зовнішньополітичним пріоритетам [51], адже зовсім не згадує країни Африки і, за єдиним виключенням, Південної Америки. Водночас, такий розподіл не відповідає актуальним тенденціям залучення населення цих великих регіонів до розвитку мережі Інтернет, їхньої активності в соціальних мережах [108], а отже потенційної ефективності використання саме цифрових технологій для просування обізнаності про Україну, культурний обмін та різні форми співпраці.

Аналізуючи співвідношення публічної та цифрової дипломатії, як воно запропоноване у «Стратегії», можна говорити про певну інструменталізацію останньої, адже саме її методи розглядаються як засоби та канали реалізації публічної дипломатії. Зокрема, серед визначених дев'ятнадцяти, як мінімум чотири пункти зі списку відносяться саме до цифрової дипломатії, серед них:

- комунікаційні проекти, використання цифрових технологій для їхньої організації та проведення
- співпраця з міжнародними онлайн та медіа платформами з метою просування позитивного іміджу країни, її представлення на провідних світових медійних платформах;
- нетворкінг, залучення «потенціалу соціальних мереж [...] для [...] просування інтересів України у світі»;
- розсилки [107].

Водночас, як можемо бачити, запропонований перелік можливих форматів не надто великий і, як вже зазначалось, не повною мірою відповідає сучасним світовим практикам.

Задля оцінки ефективності запровадження публічної дипломатії, в документі представлені індикатори досягнення стратегічних цілей, які поділені на три блоки:

- 1) більша впізнаваність у світі;
- 2) якість сприйняття країни як демократичної європейської країни, що скерована до набуття «повноправного членства в ЄС та НАТО в умовах зовнішньої агресії»;
- 3) створення системи протидії «шкідливим наративам» і включення її у процеси організації зовнішньополітичної діяльності [107].

За кожною з зазначених цілей визначені певні індикатори, що дозволяє відстежити рівень виконання й, загалом, їхнього досягнення. Інструментарій, що його пропонується застосовувати щодо застосування можливостей саме цифрової дипломатії, може передбачати засоби онлайн-аналітики, моніторинг медіа, а також статистику активності соціальних мереж.

2.2. Осмислення практики використання цифрової дипломатії в фаховому середовищі

Важливим фактором залучення та ефективного використання цифрової й, загалом, публічної дипломатії виступає експертна рефлексія, аналіз та поширення практик безпосереднього застосування окресленого інструментарію до вирішення конкретних завдань дипломатичної роботи. Дослідження таких кейсів дозволяє сформулювати цілісне уявлення про сучасний рівень як теоретичного, так і практичного стану дипломатичної діяльності.

Активну зацікавленість у перевагах, що їх надає застосування цифрових інструментів публічної дипломатії вітчизняні фахівці стали виявляти набагато раніше за

офіційне запровадження «Стратегії», щодо планів з розробки якої заступниця міністра закордонних справ Еміне Джапарова оголосила у вересні 2020 року. На момент проголошення найбільшим викликом для звернення до публічної дипломатії як засобу «просування зовнішньополітичних інтересів України», вважались недостатня обізнаність в світі щодо України, її можливостей, та здобутків. Спонукали до використання саме цифрових платформ, як позитивні, так і негативні фактори: успіхи загальної цифровізації України, з одного боку, та проблеми безпосереднього спілкування, обумовлені карантинними обмеженнями, актуальними на той час [76].

Серед проблем активного залучення засобів публічної дипломатії, поряд із необхідністю формування необхідних компетенцій в представників дипломатичного корпусу, з огляду на досвід інших пострадянських країн, можна визначити нерівномірність залучення громадян окремих країн до соціальних мереж, що вимагає підтримання присутності дипломатичних представництв одразу на декількох відмінних за своїми технічними можливостями платформах; особливість психологічного сприйняття онлайн-спілкування і неспівмірність результатів такого спілкування з «живим»; необхідність «винайдення балансу» між живим спілкуванням в соціальних мережах і створенням образу відкритості, з одного боку, та необхідності не допускати впливу результатів спілкування на імідж країни, яку представляє дипломат [41, с. 301-302].

Водночас, зацікавлення викликала практика використання інструментів цифрової дипломатії державами, що вважались лідерами в залученні публічної дипломатії, політики «м'якої сили», зокрема, Великої Британії. Головними висновками тут визнавались:

- необхідність широкого залучення до практичних кроків реалізації дипломатичної роботи керівництва амбасад, тобто відсутність їхньої відстороненості;

- постійний аналіз ефективності використаних прийомів та робота над «вивченими уроками» (lessons learned) застосування тих чи інших методів публічної дипломатії;
- креативність у реалізації – відхід від загальноприйнятих штамів у публічному представленні роботи дипломатичних представництв, що «не працювали» з необхідною ефективністю у цифровому інформаційному середовищі;
- залучення потенціалу популяризації історій «успішних українців» в країні, де працює диппредставництво, що створює необхідний зв'язок між країною перебування і країною представлення;
- поєднання окремих напрямів публічної дипломатії з можливостями цифрових технологій та соціальних мереж тощо [52, с. 252-254].

Разом із тим, українські фахівці звертали значну увагу на досвід твітломатії, зокрема, застосування платформи «Твітер» Дональдом Трампом на посаді Президента США, аналізували ефективність українських каналів у твітері. Важливим кейсом тут стало інформаційне протистояння між офіційним українським твітер-акаунтом @Ukraine та Міністерством закордонних справ РФ у 2017 році, яке з огляд на результати, рівень поширення і світове сприйняття публічної комунікації між двома офіційними акаунтами у всесвітньовідомій мережі було оцінене як перемога вітчизняної цифрової дипломатії та гідний для наслідування приклад [114, с. 563-565].

Отже, щира зацікавленість, в якомога широкому застосуванні сучасних методів публічної дипломатії, наявні «історії успіху» вітчизняної цифрової дипломатії спонукали до більш широкого засвоєння відносно нового, але вкрай важливого досвіду ефективної дипломатії, як на рівні Міністерства закордонних справ, так і окремих дипломатичних представництв.

Зокрема, аналіз досвіду використання публічної дипломатії в роботі вітчизняного Посольства в Державі Кувейт, продемонстрував важливість та продуктивність

поєднання різного інструментарію до її реалізації, дозволив продемонструвати «потенціал нестандартних рішень» [43, с. 259], втім вже загально визнаний, забезпечити вітчизняних дипломатів набором гарних практик.

Акцентуючи увагу саме на успіхах застосування засобів цифрової дипломатії в роботі вітчизняного представництва в Державі Кувейт, яке почало реалізовувати онлайн-проекти починаючи з 2019 року, співробітники дипломатичної установи в цій країні визначили такі нестандартні заходи, як найбільш ефективні (див. таб. 2.1) з огляду на охоплення аудиторії та оцінку ефекту [43, с. 265-266].

Таблиця 2.1

Приклади цифрової дипломатії Посольства України в Державі Кувейт (за матеріалами [43])

№	Характеристика заходу	Платформа
1	Інтелектуальний брейн-ринг з нагоди Міжнародного дня грамотності	Соціальна мережа «Фейсбук»
2	Онлайн-конкурс з написання віршованого тексту про українських дипломатів	Інтернет-сторінка амбасад та її сторінка у фейсбук
3	Освітні та мистецькі заходи	Скайп-конференції та відеозвернення (поєднання платформ)

Набутий в результаті проведення низки заходів досвід дозволив зробити наступні висновки щодо переваг застосування цифрової дипломатії:

1. Онлайн формат заходів дозволяє залучати більшу аудиторію, формувати склад учасників, який фактично неможливий для зібрання за умови проведення заходів в офлайн-форматі, досягаючи більшої інтеграції аудиторій різних країн, що повною мірою дозволяє розкривати потенціал публічної дипломатії;

2. Проведені заходи можуть, через просте застосування можливостей цифрових платформ, отримувати суспільний відгук та підтримку, інформація про них поширюється в більших обсягах та значно скоріше;
3. Значно спрощується завдання аналізу масштабу проведеного заходу й охоплення аудиторії;
4. Популярність самих цифрових платформ та їхнє сприйняття переважно як сучасний, інноваційних та динамічних, частково переноситься на імідж держави, що застосовує ці платформи та майданчики;
5. Суттєво скорочуються витрати на організацію та проведення, також суттєво змінюється співвідношення між досягнутим інформаційним ефектом, з одного боку, та використаними коштами, з іншого;
6. Проведення вимагає меншої кількості персоналу, що є перевагою в «умовах обмеженого [...] кадрового забезпечення [43, с. 266-267]».

В подальшому Посольство України в Державі Кувейт продовжувало звертатись до цифрових інструментів в забезпеченні своєї діяльності, зокрема, поєднуючи напрями цифрової й економічної та культурної дипломатії [44, с. 268].

Успіхи та беззаперечні переваги поглибленого залучення сучасних інформаційних технологій до роботи вітчизняних дипломатичних установ, обумовили не тільки ухвалення на початку 2021 року «Стратегії публічної дипломатії», але й сталі рішення керівництва зовнішньополітичного міністерства «цифровізу[вати] та модернізу[вати] всю внутрішню роботу дипломатичної служби», аби забезпечити відповідність «найвищим світовим стандартам» [71, с. 12].

Водночас, українські фахівці продовжували активно досліджувати досвід інших країн із освоєння можливостей цифрової дипломатії. В фокусі уваги, при цьому, опинялись не тільки позитивні, а й потенційно негативні аспекти застосування новітніх технологій.

Тут безумовно важливим виявся позитивний досвід максимально широкого цифровізації багатьох аспектів внутрішньої сфери послуг й взаємодії громадянина та бізнесу із державою, запропонований Естонією – визнаним лідером цифровізації [73, с. 432]. Звертаючи увагу на проблемні аспекти застосування новітніх технологій, керівник Посольства Соціалістичної Республіки В'єтнам в Україні відзначив: вразливість цифрових платформ до кібератак та брак невербального контакту при онлайн-спілкуванні, що заважає налагодженню неформальних стосунків, більшого розуміння співрозмовника [89, с. 413].

Певні корективи, в переосмислення фаховим дипломатичним середовищем пріоритетів розвитку публічної дипломатії, та напрямів залучення цифрової дипломатії внесла активізація війни у 2022 році. Зокрема, більшої ваги для представників вітчизняного дипломатичного корпусу набули навички організації кризових комунікацій та реагування на інформаційні загрози. Разом із тим, саме публічна дипломатія мала в цих умовах велике значення для формування суспільної позиції в світі щодо війни, згуртування прихильників України, якомога широкого донесення позиції українського народу та громадян до світової спільноти, що спонукало, зокрема, до проведення курсів фахової підготовки для дипломатів. В час, коли разом із суто військовою загрозою, постала загроза інформаційна, відповідь на останню стала ледь не найбільшим завданням для вітчизняної дипломатії. Постійна публічна дискусія, моніторинг та реакція на події на основних цифрових майданчиках [54], – стали частиною повсякденної роботи як окремих амбасад, так і відповідних підрозділів Міністерства закордонних справ України.

Отже, активізація зусиль вітчизняних дипломатів з опанування підходів публічної дипломатії та її окремих напрямів, зокрема, дипломатії цифрової, була обумовлена викликами розвитку міжнародних відносин, активізацією деструктивних впливів. Цифрова дипломатія забезпечила можливості формування адекватних відповідей на виклики часу та більш ефективного представлення інтересів України. Цей процес був

поступовим, але доволі швидким. Суттєвою віхою тут стало затвердження «Стратегії публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України 2021-2025», яка фактично закріпила вибір моделі реалізації цифрової дипломатії, визначила принципи втілення публічної дипломатії, критерії оцінки ефективності її реалізації. Поступово виокремився основний набір акторів цифрової дипломатії. Водночас, відбувалось поступове осмислення вітчизняної та зарубіжної практики залучення цифрового інструментарію до реалізації публічної дипломатії, вивчення найкращих практик, що суттєво вплинуло на швидкий прогрес українських дипломатів у залученні підходів та форм цифрової дипломатії.

РОЗДІЛ 3

ПОТОЧНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТА ПОТЕНЦІАЛ ЗРОСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Практика застосування цифрової дипломатії МЗС України

Активність вітчизняних фахівців в галузі залучення інструментів цифрової дипломатії, знайшла свій прояв у декількох напрямках. Разом із тим, вивчення поточної практики використання підходів цифрової дипломатії дозволить виокремити як проблемні сфери в її розвитку, так і окреслити наявний стан прогресу цього напрямку зовнішньополітичної діяльності Міністерства закордонних справ України.

Серед основних напрямів, що визначають стан розвитку цифрової дипломатії можемо виокремити такі як:

- використання цифрових каналів для комунікації із міжнародними партнерами та громадянами інших країн, активну присутність у соціальних мережах;
- вплив на формування іміджу країни через цифрову комунікацію, залучення широкої світової аудиторії до інформування про досягнення та успіхи країни;
- започаткування, просування та розвиток інноваційних проєктів та технологічних продуктів, які використовують найновіші технології, в тому числі, для просування іміджу країни, інформації про неї у світі, впливаючи на її імідж;
- участь в міжнародних ініціативах та форумах, обмін досвідом з представниками інших країн у цифровій сфері.

Водночас, не можна ігнорувати такі чинники, які виступають ключовими індикаторами сталого розвитку на пряму, характеризуючи його як багатовимірний та складний:

- 1) інституалізація, яка передбачає закріплення відповідних функцій за експліцитно визначеними акторами, формалізацію їхньої взаємодії;
- 2) визначення фінансування та контроль за його здійсненням;
- 3) створення необхідних умов для забезпечення підтримки, зокрема, через забезпечення трансляції набутого досвіду та організацію системи навчання, підвищення наявної кваліфікації.

Основним каналом інформування про результати діяльності МЗС України, поточні зустрічі, ухвалені рішення, проблемні аспекти розвитку виступає офіційний сайт міністерства – mfa.gov.ua. Він є основним майданчиком розміщення розгорнутої деталізованої інформації про зовнішньополітичні зусилля держави, переважна більшість повідомлень у соціальних мережах міністерства, за необхідності вказати посилання на більш розширену інформацію, – посилається саме на цей сайт. Ресурс виступає центром поширення інформації про усі можливі напрями активності міністерства в цифровому середовищі, включає сервіс підписки для розсилки дайджесту оновлень, інформацію про консульські послуги, розташування посольств та консульств України в світі. Задля досягнення більшої інклюзивності, доступна версія сайту для людей із порушенням зору та розсилка відео із сурдоперекладом. Сайт підтримує виклад інформації двома мовами: державною та англійською.

Крім довідкової інформації, офіційний сайт Міністерства закордонних справ поширює інформацію про способи економічного співробітництва, напрями зовнішніх відносин України, зокрема двостороннє та багатостороннє співробітництво, розвиток публічної дипломатії, а також основні напрями протидії агресії РФ проти України, безпекові аспекти міжнародного співробітництва.

В окремому розділі щодо протидії російській агресії проти України, ресурс поширює актуальну інформацію щодо історичного перебігу ворожих дій по відношенню до України, поточного стану загроз іншим країнам, які потерпають від конфлікту, зокрема, щодо продовольчої безпеки, а також наявних способів протидії, з боку світової спільноти.

Інформування про стан розвитку та актуальні питання вітчизняної зовнішньої політики відбувається, в тому числі, через щоденне поширення інформації за такими рубриками, як: новини, анонси подій, розміщення виступів а коментарів представників міністерства.

Середня відвідуваність офіційного сайту становить 2,8 мільйони відвідувань за місяць, в середньому користувачі проглядають до трьох сторінок за візит, витрачаючи на прочитання близько трьох хвилин. Переважна більшість (більше 70% відвідувачів) використовують мобільні пристрої для відвідування ресурсу. Тобто, це дозволяє припустити, що переважна кількість відвідувань відбувається саме з метою швидкого інформування про поточний стан подій, швидкого перегляду останніх новин, які розташовані на першій сторінці сайту і, ймовірно, перегляду повного тексту одного-двох повідомлень, які зацікавили найбільше. Те, що офіційний сайт виступає в якості безпосереднього джерела потрібної інформації, вже відомого і такого, що виступає цільовим для отримання інформації, свідчить статистика каналів, за яким користувачі потрапляють на сайт.

Як можемо бачити на діаграмі (див. рис. 3.1), основними шляхами виступають перехід з безпосереднього запиту про сайт в пошуковій системі (більше 50% переходів) та пряме зазначення адреси сайту в браузері (близько 40% візитів на сайт).

Одним з перших інтернет ресурсів, до яких переходять користувачі з сайту міністерства є офіційний веб-ресурс, створений з метою поширення інформації про Україну для іноземців – ukraine.ua, що його спільно підтримують Міністерство закордонних справ України та недержавна організація «Бренд Юкрейн» [34].

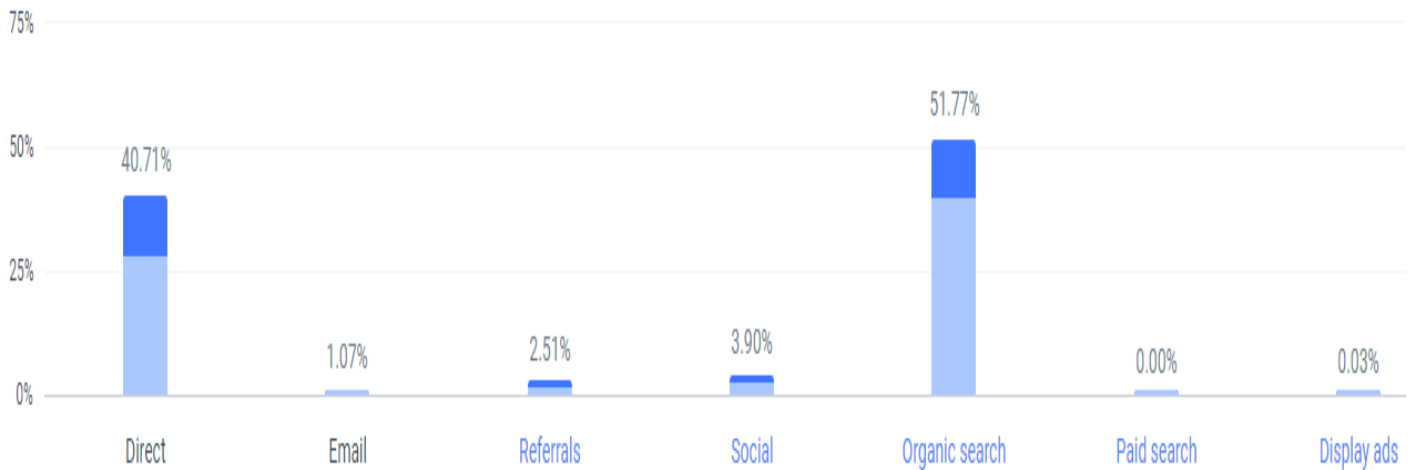

Рис. 3.1. Канали, за якими користувачі потрапляють на сайт МЗС України (mfa.gov.ua)

Ця веб-платформа, створена у 2021 році, стала потужним майданчиком для поширення інформації про країну в світі (наразі, сторінка доступна такими мовами, як: англійська, арабська, іврит, іспанська, китайська, німецька, турецька, французька тощо), поєднавши декілька інформаційних напрямів. За характеристикою Д. Кулеби, ресурс протягом року свого існування став «сильни[м] та суб'єктивни[м] голосо[м] для протидії дезінформації та протидії дезінформації та пропаганді РФ», що стало можливим через поєднання таких факторів як професіоналізм творців та якісний контент. Саме завдяки цьому, за підрахунками МЗС України, протягом року аудиторія пов'язаних із платформою каналів в провідних соціальних мережах зросла більш як в 10 разів [57]. Платформа представлена в дуже широкому спектрі інформаційних сервісів та соціальних мереж, таких як фейсбук, інстаграм, ютуб, твітер, лінкедін, тікток та спотіфай, що робить її дійсно важливим досягненням української цифрової дипломатії.

Разом із цим, промоцію українських інтересів в різних напрямках роблять такі пов'язані із МЗС України веб-ресурси, як:

- «Study in Ukraine» – присвячений можливостям освіти в Україні та пов'язаним із організацією цього процесу питанням [28];

- «Export Web Portal» – покликаний допомогти українському бізнесу в його розвитку [10];
- «Ukrainian Institute» – створений з метою поширення інформації про українську культуру [37];
- «Nazovni» – міжнародна платформа призначена надати «дипломатичне сприяння українським експортерам на зовнішніх ринках» [21].

Хоча Міністерство закордонних справ України безпосередньо й не є суб'єктом їхнього створення, але низка успішно функціонуючих веб-ресурсів, що різнобічно й цікаво розповідають про Україну світові, виступають частиною значної інфраструктури, яку формують ресурси:

- Ukrainer – незалежний проєкт, який з 2016 року розкриває на своєму інтернет-ресурсі інформацію про Україну, її історію, історико-географічні регіони та їхні культурні особливості, презентуючи оригінальні матеріали українською та десятьма мовами світу [1];
- UkraineWorld – багатомовний медіа проєкт про Україну, скерований на закордонну аудиторію, що має на меті якомога широкое донесення інформації про політику, культурний розвиток та український спротив російській агресії [36];
- Euromaidan Press – незалежне онлайн видання, що розвивається з 2014 року на волонтерських засадах. Пропонує актуальну інформацію про суспільно-політичне життя України для англomовного читача [11];
- TechUkraine – веб-платформа створена з метою допомогти швидкому поступу української технологічної сфери, через кооперацію лідерів технологічних компаній, представників уряду та потенційних інвесторів [29].

Повномасштабна агресія РФ проти України значно змінила пріоритети стратегічних комунікацій держави, позначилась на публічній дипломатії та комунікації.

Базовими пріоритетами стали якомога широкі та оперативні донесення інформації про обставини військових дій, протидія пропаганді та дезінформації, консолідація зусиль щодо формування міжнародної підтримки України. Важливою частиною зазначених зусиль стало безпосереднє звернення до світової спільноти, поширення правдивої інформації щодо війни, доступної міжнародним засобам масової інформації та усім зацікавленим в питанні особам. З цією метою були створені спеціальні інформаційні ресурси, зокрема, «United24» та «war.Ukraine».

Платформа «United24» створена з метою поєднання зусиль «благодійників, партнерів донорів та публічних персон по всьому світу» та дозволяє легко та швидко зробити пожертвування і таким чином допомогти Україні в її боротьбі проти агресії з боку РФ. Відповідно до наведеної ресурсом статистики, загалом було зібрано близько 495 мільйонів доларів [38].

Важливим результатом зусиль Міністерства закордонних справ України в царині цифрової дипломатії, скерованої на присутність в світовому інформаційному просторі актуальної та достовірної інформації про перебіг бойових дій та події на міжнародній арені навколо військової агресії РФ, – став офіційний інформаційний ресурс war.ukraine.ua [26].

В розвитку інструментів цифрової дипломатії, значну увагу Україна приділяє використанню соціальних платформ для представлення своєї позиції по цілому спектру питань, які потребують залучення іноземних партнерів. Наразі, власне МЗС України офіційно підтримує свою присутність на таких платформах як: 1) твітер (нині – X), 2) фейсбук, 3) інстаграм, 4) ютуб. Водночас, міністерство забезпечує активність вже згаданого нами акаунту країни (Ukraine.ua) в сьомі соціальних мережах. Також, варто зауважити й активність безпосередньо міністрів закордонних справ у соціальних мережах на власних сторінках, які стають майданчиками неформальної комунікації щодо актуальних питань.

Використання твітеру стало першим важливим кроком міністерства на шляху освоєння цього формату цифрової дипломатії. Акаунт міністерства тут з'явився у 2010 році, разом із появою аналогічного акаунту в фейсбуці, за безпосередньої ініціативи тодішнього керівника К. Грищенка [74]. Розвиток акаунту, підтримка комунікації на відповідному рівні, – постійно лишаються в центрі уваги міністерства, слугують одним із показників, що враховуються при оцінці ефективності цифрової дипломатії міністерства і, як такі, входять до відповідних рейтингів. Тож, вже за п'ять років існування акаунту, твітер-акаунт МЗС вийшов в світові лідери за показниками активності, чому сприяла креативна комунікативна кампанія міністра, П. Клімкіна, який вперше провів зустріч з групою фоловерів акаунту міністерства на платформі [84]. Наразі, в акаунту «MFA of Ukraine» більш як 470 тис. фоловерів серед яких як громадяни різних країн, так і вітчизняні установи, іноземні представництва, журналісти, закордонні політики тощо [19]. В стрічці акаунту з'являється в середньому чотири повідомлення на день (показник, який, безумовно, може суттєво зростати в залежності від ситуації).

Разом із тим, постійно збільшується мережа представництва українських амбасад в мережі. Освоєння цифрового інструментарію стає помітним не тільки в кількісному, але й в якісному зростанні: поступово відбувається цифровізація основних консульських послуг, що значно посилює їхню доступність та зручність отримання [115], завдяки можливостям платформи проводились онлайн-зустрічі щодо консульсько-правових питань консульськими відділами посольств [98].

Соціальні мережі використовуються з метою досягнення важливих для України змін в сприйнятті її світом. Зокрема, через створення кампаній, які пригортають увагу та дозволяють через широке інформування, залучення широкої світової громадськості, досягати цілей, які засобами традиційної дипломатії реалізувати було б набагато складніше. Зокрема, в 2018 році, завдяки широкій кампанії скерованої на зміну російськомовної транслітерації топоніма «Київ» на природню, мережею почали ширитись твіти з хештегами #KyivNotKiev та #CorrectUA, що обумовило масовий

перехід провідних світових медіа та офіційних зарубіжних партнерів України на нове написання і перегляд усталених правил написання [7]. Саме через такі акції, як можна вважати, можливості цифрової дипломатії унаслідуються якнайбільше, адже:

- звернення відбувається поза офіційними дипломатичними каналами, що значно прискорює комунікацію та здешевлює витрати на її безпосередню реалізацію;
- кореспондентами міністерства виступає одразу велика кількість інституцій та офіційних осіб;
- до комунікації залучається потенційно дуже велика (від початку невизначена) кількість людей, яка виступає в якості активної сили, що забезпечує поширення заклику через численні ретвіти та символи підтримки;
- повідомлення, набираючи популярності потрапляє до медіа, які традиційно відслідковують тренди активності соціальних мереж й додатково поширюють інформацію на свою аудиторію, що може бути значно більшою за аудиторію власників твітер та фейсбук-акаунтів;
- вплив відбувається через силу публічної думки та схвалення, а не через особисті звернення;
- крім безпосередніх змін, до яких закликають такі кампанії, вони роблять набагато більше, змушуючи усіх, хто долучається чи бодай чує про них, до рефлексії щодо сутності поточного стану і з'ясування обставин, які, власне, спонукали до кампанії;
- як результат означеної вище рефлексії, виникає необхідність до заглиблення в історичний контекст, його з'ясування та оприлюднення (принаймні, в повідомленнях ЗМІ щодо активності в соціальних мережах).

Отже, в таких обставинах, унаочнюється здатність цифрової дипломатії досягати результатів, яких навряд чи взагалі можна досягнути засобами традиційної дипломатії,

адже наслідки її використання можуть сягати набагато далі за результати, на які скерована початкова дія.

Поруч із присутністю в твітері, значно збільшує можливості реалізації цифрової дипломатії активність в інших соціальних мережах. Відомості щодо використання соціальних мереж Міністерством закордонних справ наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Відомості про присутність МЗС України в соціальних мережах (станом на листопад 2023 року)

Соціальна мережа	Дата заснування		Кількість фоловерів	
	Акаунт МЗС	Акаунт країни	Акаунт МЗС	Акаунт країни
Твітер	Травень 2010	Червень 2022	470.1К	7.979
Фейсбук	Грудень 2010	2022	155К	284К
Ютуб	Грудень 2012	Грудень 2021	2.29К	1.71К
Інстаграм	Липень 2014	Червень 2021	33.1К	1.1М
Лінкедін	-	Не публічна інформація	-	Не публічна інформація
ТікТок	-	Не публічна інформація	-	1.1М
Спотіфай	-	Не публічна інформація	-	6.928

Важливим завданням для цифрової дипломатії України виступає підтримка та розвиток бренду України в світі. Від 2018 року Міністерство закордонних справ України разом із НДО «Brand Ukraine» реалізовує масштабний проєкт для просування іміджу України «Ukraine pow», метою якого виступають: формування «бренд[у] України у світі», «залуч[ення] в країну інвестиці[й]», покращ[ення] туристичн[ого] потенціал[у]» [33].

Формування бренду виступає складовою частиною публічної дипломатії країни, і передбачає проведення різноманітних інформаційних кампаній та іміджевих заходів з метою просування України в світі, досягнення того, аби вона асоціювалась із такими характеристиками як: «креативна», «інноваційна», «хоробра», «різноманітна», «динамічна», «сучасна», «щира», «позитивна» [107]. За оцінками експертів «Brand Ukraine», протягом 2022 року зросло позитивне ставлення до України, на 44% збільшилась її впізнаваність України у світі [65].

Із початком нової активної стадії агресії РФ проти України у 2022 році, однією з нагальних проблем для МЗС України стало об'єднання світової спільноти навколо її підтримки та допомоги численним біженцям, постійне та різнобічне інформування щодо усіх аспектів агресії, залучення урядів інших країн для активної підтримки України, з метою чого була започаткована цифрова платформа #StandWithUkraine та організована акція з її просування [27].

Іншими прикладами використання цифрової дипломатії слугують:

- #BeEuropean – проєкт 2016 року, націлений на популяризацію ідеї євроінтеграції, пропаганду загальноєвропейських цінностей в українському суспільстві, через формат локальної історії, особистих спогадів та рефлексії щодо того, якими є характеристики, притаманні Європі як певному культурному, цивілізаційному явищу. В проєкт були залучені міністр закордонних справ України, представники зарубіжних та вітчизняного дипкорпусу, що мало певною мірою відбивати ті цінності, про які наголошувалось в описі проєкту. Базовими платформами проведення були соціальні мережі «Фейсбук» та «Твітер», що дозволяло використовувати систему хештегів для позначення відповідних дописів і створення відповідної помітної хвилі розповсюдження повідомлень. Разом із соціальними мережами, для інформування про проєкт використовувались інші інтернет-ресурси, а також радіо ефір [80];

- #ДипломаткиБезКроваток – проєкт 2021 року, спрямований на пропаганду гендерної рівності та заохочення жінок до побудови кар’єри в дипломатичних установах. Базовою платформою реалізації була соціальна мережа «Фейсбук», в якій поширювались відповідні відеозаписи з особистими розповідями українських жінок-дипломаток про себе в контексті власної кар’єри та професійної діяльності, що супроводжувались відповідним хештегом. Для реалізації проєкту були підготовлені невеличкі за часом відтворення відео ролики в форматі неструктурованого інтерв’ю з жінками, які обіймають керівні посади в Міністерстві закордонних справ України та у закордонних дипломатичних установах: Е. Джапаровою, К. Зеленко, А. Польовою, О. Дібровою, О. Золотарьовою, О. Аксьоновою, І. Боровець тощо [77];
- #WhatWeAreFightingFor – проєкт 2023 року, присвячений збереженню пам’яті про річницю вторгнення РФ в Україну. Орієнтований на закордонну аудиторію, для якої мав донести позицію України щодо необхідності боротьби із зовнішньою агресією, повернення анексованих територій, встановлення стійкого миру із забезпеченням українських прав на державний суверенітет, вільний вибір демократичного майбутнього. Скерований на формування відчуття солідарності із Україною в її боротьбі, роз’яснення причин та наслідків збройної агресії. Проєкт розроблявся спільно із громадською організацією Brand Ukraine і, відповідно, розповсюджувався в усіх соціальних мережах, де зареєстрований проєкт Ukraine.ua, також, передбачав використання можливостей основного сайту проєкту бренду країни [78].

Окремі цифрові проєкти потребують певної інтеграції профільних державних інституцій і більшої експертизи в галузі інформаційних технологій. Відповідно, для їхнього створення залучається Міністерство цифрової трансформації. Яскравим

прикладом такого проєкту виступає «Євроінтеграція» – система онлайн-ого «моніторингу виконання Плану Заходів Дорожньої карти інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС», скерований на «регуляторне зближення з правом ЄС у цифровій сфері» та «забезпечення відсутності бар'єрів для цифрової торгівлі, прискорення цифровізації в Україні для розширення доступу до онлайн ринків та цифрових технологій ЄС», до реалізації якого залучена ціла низка міністерств та державних установ [59].

В серпні 2021 року було започатковано міжнародний координаційно-консультаційний формат Міжнародну Кримську платформу, який ставить на меті вироблення стратегічного бачення майбутньої деокупації Криму та об'єднання задля цього зусиль різних акторів з усього світу [109]. Значна кількість заходів, в межах ініціативи, відбувалась в онлайн-форматі, а результати знаходили своє широке представлення на усіх доступних цифрових платформах Міністерства закордонних справ.

Загалом, відповідно до звіту Міністерства закордонних справ, протягом 2022 року було реалізовано дев'ятнадцять інформаційних кампаній на основі соціальних мереж міністерства та доступних йому ресурсів, за допомогою інструментів цифрової дипломатії досягнуто збільшення охоплення цифрових платформ, яке перевищило один мільярд, що значно посилило можливості для просування інтересів України на міжнародній арені [103].

Основними акторами провадження цифрової дипломатії в Україні виступають: персонально міністр закордонних справ, послы та співробітники українських посольств та консульств, а також співробітники міністерства. Зокрема, ця функція є профільною для відділу цифрової дипломатії Департаменту публічної дипломатії та комунікацій. Відповідно до завдань, покладених на керівництво та співробітників відділу, саме не нього покладені функції щодо:

- розробки та оновлення стратегії розвитку публічної дипломатії;

- актуалізації змістового наповнення соціальних мереж міністерства;
- пошукової оптимізації та маркетингу акаунтів міністерства в соціальних мережах;
- виробленню та реалізації інформаційних кампаній, що виступають складовою цифрової дипломатії міністерства;
- розвитку напряму цифрової дипломатії, через залучення до її реалізації нових підходів та інструментів, а також постійний обмін досвідом, вивчення найкращих практик її реалізації;
- координації зусиль міністерства з іншими, в тому числі, неурядовими акторами щодо реалізації цифрової дипломатії [46 ; 47].

Фінансування публічної дипломатії відбувається за програмою «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України». Дані «Звітів про виконання паспортів бюджетних програм», представлені на сайті МЗС України, дають можливість оцінити рівень фінансування напряму публічної дипломатії міністерства в цілому (враховуючи, що окремі напрями видатків, які можуть забезпечувати розвиток цифрової дипломатії, як-от професійне навчання, функціонування закордонних дипломатичних установ, враховані в інших звітах і не представлені в звіті програми фінансування іміджевих витрат).

Як можна побачити з даних, наведених у таблиці 3.2, протягом останніх років відбувалось стале зростання планових видатків на реалізацію бюджетної програми.

Діаграма, наведена у додатку Б, унаочнює цей сталий тренд, так само, як і доволі стале зростання витрат на заходи, передбачені в програмі. Відхилення від загального тренду в фактичних витратах, пояснюється в звіті низкою причин: 1) скасування частини заходів через обставини військового стану і неможливість здійснення закордонних візитів; 2) зміна фінансування з державного на грантове; 3) втрата актуальності низки

заходів через початок війни, 4) коливання курсу гривні до долара США [64], що дозволяє вважати його, з одного боку, наслідком форс-мажорних обставин, а з іншого – недоліком в механізмі планування бюджетних витрат. Наскільки це дозволяють представити обмежені відомості розташованих у публічному доступі документів, при плануванні витрат на 2023 рік, були враховані недоліки планування попереднього року, що могло позначитись на зменшенні затверджених на 2023 рік видатків до 76 048,3 тис. гривень [93].

Таблиця 3.2

Зведені дані по витратам на фінансування бюджетної програми підтримки забезпечення міжнародного позитивного іміджу (за матеріалам звітів МЗС України [60 ; 61 ; 62 ; 63 ; 64])

	Звіт 2018 року	Звіт 2019 року	Звіт 2020 року	Звіт 2021 року	Звіт 2022 року
Затверджені видатки (тис. грн)	22 557,5	22 214,6	54 667,7	59 328,0	94 095,9
Фактичні видатки (тис. грн)	19 145,4	20 598,5	49 205,1	55 722,3	39 607,6

Водночас, діаграма звертає увагу на різке збільшення витрат на реалізацію програми, що мало місто двічі, в 2020 та 2022 році, що в цілому корелює з хронологією розвитку публічної дипломатії в Україні.

Важливим фактором інституціалізації напряму діяльності держави виступає забезпечення його сталого відтворення та подальшого розвитку, що забезпечується, в тому числі, наявністю системи підготовки кадрів й їхнього фахового зростання. Щодо цифрової дипломатії, то з 2020 року для співробітників Міністерства закордонних справ, розроблений і доступний через сервіс «Академія онлайн» окремий курс «Кібердипломатія та цифрова політика», сформований кандидатом політичних наук, провідним фахівцем Регіонального відділення Дипломатичної академії України в Одесі Ольгою Русовою. Курс включає такі тематичні блоки як «Кібербезпека», «Кібергігієна», «Кібердипломатія» та «Цифрова політика» [90].

Підвищення кваліфікації співробітників забезпечується через проведення профільних фахових семінарів, присвячених можливостям цифровізації в цілому, а також особливостям розвитку цифрової дипломатії [92]. Загалом, за твердженням директора Дипломатичної академії Г. Надоленка, розвиток цифрової дипломатії виступає одним з пріоритетних напрямів роботи цієї установи [104], покликаної забезпечувати «удосконалення навичок та розвиток компетентностей в сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики та дипломатії» [99].

Тож, можемо спостерігати відповідну специфіку розвитку української цифрової дипломатії, що позначилась доволі пізньою появою і тривалим процесом свого початкового розвитку, на який накладались особливості процесу власне розвитку всієї системи органів зовнішніх відносин. Однак подальший значний та динамічний процес імплементації світового досвіду дозволив надолужити первинне відставання, втім, не виправив усіх проблем розвитку вітчизняної цифрової дипломатії.

3.2. Перспективи розвитку вітчизняної цифрової дипломатії

Оцінка поточного стану розвитку цифрової дипломатії в Україні та співставлення наявного положення з світовими практиками запровадження цифрової дипломатії дозволяють формувати як певні прогнози щодо подальшого розвитку, так і визначати напрями, що потребують окремих змін та покращення. Додатковим джерелом інформації тут виступає експертна оцінка за певними напрямками розвитку цифрової дипломатії.

Важливою оптикою в формуванні оцінки поточного стану слугує діахронічний розгляд процесу становлення вітчизняної цифрової і, загалом, публічної дипломатії. Засвоєння практик нової публічної дипломатії, найбільш тісно пов'язаної із використанням цифрового інструментарію взаємодії та технологічних новацій відбувалось вкрай повільно та нерівномірно, в багатьох моментах залежало від особистісного впливу найвищого керівництва вітчизняного зовнішньополітичного

відомства не тільки на динаміку, але й загалом, на якійсь рух у зазначеному напрямі. Побічний погляд на уривчастий темп поступу вітчизняної цифрової дипломатії дозволяє побачити тривалу відсутність сталого та інституціолізованого розвитку.

Поява офіційних акаунтів Міністерства закордонних справ України (див. таб. 3.1), у твіттері відбулась на три роки пізніше за реєстрацію офіційного акаунту Державного департаменту Сполучених Штатів Америки, що був зареєстрований у 2007 році [8], так само, як і офіційний акаунт Організації Об'єднаних націй [39]. Останні створили відповідні сторінки менше ніж за рік після появи сервісу в публічному доступі (2006 рік). Після чого, активність щодо поширення власної присутності в соціальних мережах припинилась на майже два роки, поки в 2012 не було створено акаунт на ютуб, і ще за два роки був зареєстрований акаунт в інстаграм. До того ж активність на зареєстрованих каналах була вкрай низькою, а характер комунікації відповідав моделі коротких офіційних повідомлень щодо основних подій і ніяк не заохочував до інтерактивної взаємодії, що пояснює майже повну відсутність на них реакції (ретвітів та/або коментарів чи вподобань). Можна зауважити, що розширений пошук в акаунті Міністерства закордонних справ в твіттері показує вкрай незначну активність протягом перших років його існування, з кількістю твітів в декілька десятків на рік.

Лише через декілька років стрічку твіттера почали використовувати не тільки для інформування про події, які вже відбулись, а й для анонсів окремих заходів та повідомлень в режимі реального часу про зміни в розкладі запланованих заходів. Серед повідомлень стали вирізняти твіти до засобів масової інформації, що їх позначали окремим зверненням (див рис. 3.2).

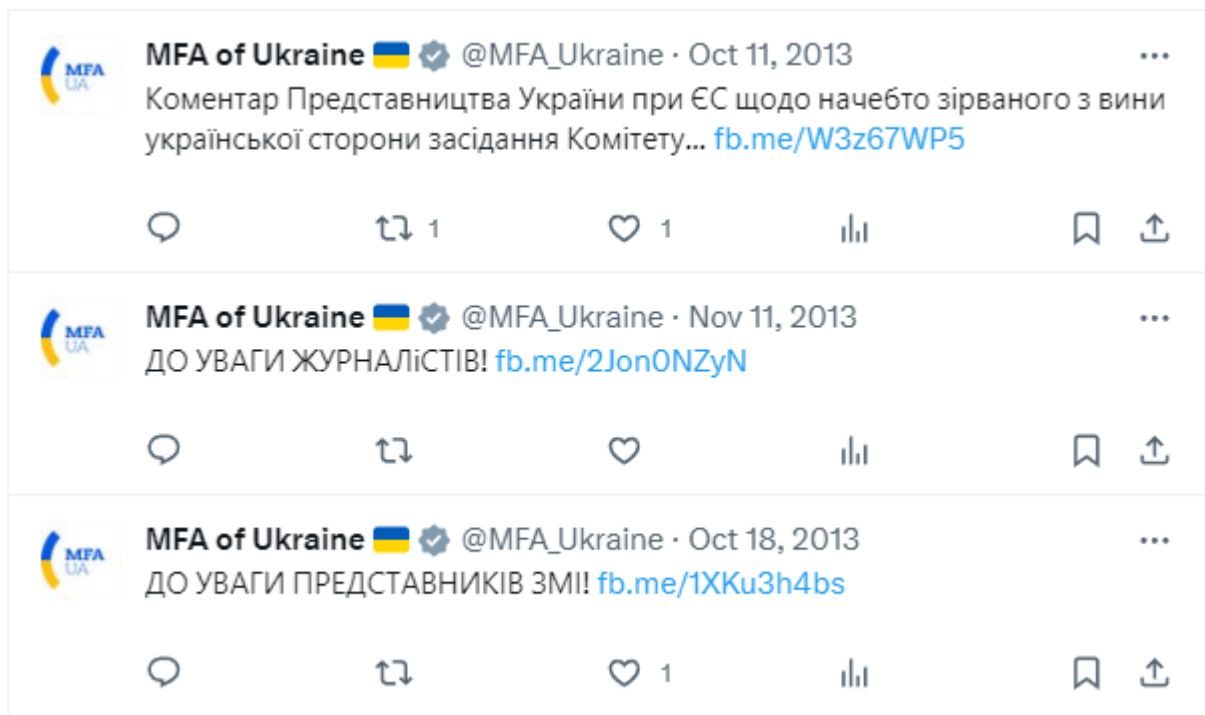

Рис. 3.2. Фрагмент стрічки твітеру Міністерства закордонних справ України в 2013 році.

Певні значимі успіхи в використанні твітеру для успішної цифрової дипломатії можемо констатувати в 2017 році в акаунті @ukraine_ua і кампанії по просуванню української позиції щодо деколонізації вітчизняної історії [114, с. 564-565].

Наразі спостерігаємо дещо іншу ситуацію в цьому напрямі. Наскільки можна розуміти з відкритих джерел, функція «[з]абезпечення змістовн[ого] наповнення та актуалізаці[я] інформації на сторінках МЗС у соціальних мережах» покладена на фахівців відділу цифрової дипломатії Департаменту публічної дипломатії та комунікації [46]. Зазначена зміна, як можна судити з наявного стану комунікації, позитивно вплинула на стан справ: значно зросла як інформативність, так і кількість твітів (в середньому до бл. 10 на день), тобто можна говорити, що канал став надійним та ефективним джерелом інформування про події на зовнішньополітичному напрямі.

Можна говорити, про відповідне засвоєння та використання кращих світових практик проведення тематичних акцій та медійних заходів на цій платформі [78 ; 80]. Водночас, зважаючи на те, що формат платформи передбачає не тільки сповіщення, але

й комунікацію, звертає увагу вкрай низький рівень подальшої взаємодії з аудиторією, що міг би проявлятися у відповіді та/або реакції на коментарі читачів стрічки та дозволяє говорити про сталість сприйняття твітеру як засобу одностороннього інформування, а не двосторонньої комунікації. Відповідні зміни в цьому напрямі могли б мати позитивні наслідки, збільшити аудиторію читачів, сприяти зростанню згадувань і, як наслідок, просуванню акаунту.

Процес реєстрації офіційних українських амбасад в мережі був дещо повільним і окремі представництва зареєстрували свої офіційні акаунти лише останніми роками. Однак, попри їхню наявність, інформація про них наразі не присутня у відповідному розділі на сайті міністерства, не включається до інформації про можливий контакт із посольством. Зазначимо тут, що на відповідних сторінках офіційного сайту Міністерства закордонних справ із контактними даними посольств, не присутня інформація про будь-які контакти цих установ в соціальних мережах. Така практика, з огляду на відсутність спроб поширювати та популяризувати наявні акаунти у соціальних мережах, не відповідає логіці використання соціальних мереж як інструменту публічної дипломатії.

Проблеми та досягнення у використанні фейсбуку в загальних висновках подібні до окреслених вище. Традиційно найбільш популярна в регіоні соціальна мережа виступала привабливою платформою для просування на її основі України. Наразі саме в фейсбуці наявна найбільша кількість акаунтів, пов'язаних з міністерством та його структурними підрозділами. Акаунт міністерства друкує матеріали державною мовою [79].

Значно гірша ситуація на платформі «Ютубу», з доволі незначною кількістю відеоконтенту (менше 400 роликів) і низькою кількістю їхнього перегляду, яка в середньому коливається в межах декількох десятків для одного відео. Так само низькою тут є динаміка оновлення контенту (на момент звернення останнє відео було завантажено місяць тому) [35].

Розвиток представництва міністерства в соціальній мережі інстаграм можна вважати чи не найефективнішим, навіть, попри відсутність в його історії яскравих епізодів значного протистояння та перемог. Однак, попри порівняно пізню появу, в нього доволі високий рівень кількості читачів, а повідомлення поєднують усі наявні в цій соціальній мережі можливості до просування відповідних ідей та посилань: тут активно використовуються теги та актуалізована стрічка новин, що в цілому відбиває основний новинний порядок денний публічної діяльності Міністерства закордонних справ [20].

Говорячи про змістовне наповнення сторінок міністерства у соціальних мережах, можна в цілому погодитись із експертними висновками та рекомендаціями, а саме:

- просування через соціальні мережі ідей, що є актуальними для України та потребують певного просування в міжнародному публічному просторі, задля отримання міжнародної підтримки та донесення позиції України до широкого світового загалу, а саме: запропонованої керівництвом країни формули миру та забезпечення аграрної програми «Grain from Ukraine», які наразі не знаходять належного представлення;
- інтенсифікація зусиль щодо налагодження партнерства зі світовими «ключовими медіа», що має сприяти посиленню іміджу країни;
- посилення уваги до теми повоєнного відновлення та міжнародного партнерства з питань формування проєктів та укладання відповідних домовленостей щодо окремих аспектів цього процесу [116].

Згадуваний нами раніше досвід Державного департаменту Сполучених Штатів Америки щодо розвитку власних інформаційних ресурсів, які мали б забезпечувати ефективний розвиток цифрової дипломатії, безумовно корисний для вітчизняного зовнішньополітичного відомства, як можемо судити з інформації у відкритому доступі, можливо й опосередковано сприйнятій, але в певних аспектах сприймається. Зокрема, в низці документів міністерства згадуються такі напрями внутрішньої роботи, як:

проведення «інформаційних кампаній (toolkits) для структурних підрозділів МЗС та закордонних дипломатичних установ України у сфері комунікацій на виконання стратегічних цілей МЗС» [48], «підготовк[а] співробітників МЗС у частині моніторингу ЗМІ та аналізу інформації в публічному просторі» [49] та «координаці[я] взаємодії структурних підрозділів МЗС, представництв МЗС на території України і ЗДУ з реалізації державної політики у сфері цифрової дипломатії» [47].

На жаль, з наявної інформації можна лише побачити, що відповідна робота має проводитись і, в такому випадку, мають створюватись відповідні інформаційні продукти, які повинні поширюватись на визначений загал осіб. Але, не можливо розуміти: чи реалізуються поставлені перед відповідними підрозділами завдання у повному обсязі; якою мірою при створенні і поширенні зазначених інформаційних продуктів залучаються сучасні інформаційні технології; наскільки технологічними є ті програмні комплекси, яким послуговуються співробітники міністерств та закордонних дипломатичних установ, чи дозволяють вони інтеграцію інформаційних ресурсів .міністерства. Отже, оцінити відповідність сучасного стану розвитку внутрішніх комунікаційно-інформаційних систем Міністерства закордонних справ можна лише з певною долею умовності, ґрунтуючись виключно на припущенні, що вивчення кращих світових практик, зазначене в посадових обов'язках відповідних співробітників, знаходить своє безумовне втілення.

Розглядаючи інший аспект розвитку цифрової дипломатії, а саме, її організаційне та кадрове забезпечення, можемо констатувати, що в цьому напрямі також наявний помітний прогрес. Зокрема, в міністерстві виокремлено департамент, на який покладені завдання щодо розвитку та забезпечення публічної дипломатії, в межах якого створений відділ саме цифрової дипломатії [53]. Отже, визначене коло відповідальних осіб з чітко окресленим обсягом завдань та сфери відповідальності. Як вже констатували раніше, таке виокремлення функціональних обов'язків позитивно позначилось на динаміці та якості наповнення соціальних мереж міністерства актуальним контентом.

В той же час, підтримання високого рівня кадрового потенціалу потребує постійного навчання та підвищення кваліфікації персоналу, а також притоку нових людей, зокрема, молоді, що є доволі важливим аспектом, з огляду на специфіку саме цифрової дипломатії. Саме такі принципи щодо кадрової політики можна було спостерігати в Державному департаменті, як це було показано в першому розділі цієї кваліфікаційної роботи.

Дипломатична академія України забезпечує підвищення професійної кваліфікації співробітників МЗС. Серед запропонованих на сайті установи, курс «Кібердипломатія та цифрова політика» [90] має безпосереднє відношення до цифрової дипломатії. Втім, потреби забезпечення навчання як профільних фахівців, так і широкого кола співробітників міністерства, спеціалістів, які забезпечують роботу посольств і дипломатичних представництв в міжнародних організаціях, ставлять різні завдання щодо знань та навичок і навряд чи можуть бути задоволені одним загальним курсом. Разом із тим, як показує світовий досвід, суттєве значення для розвитку цифрової дипломатії має створення неформальних спільнот, які поширюють знання про форми дипломатичної роботи, дозволяють обговорювати такий теоретичний та практичний досвід із колегами.

Як ми могли бачити, із способів просування цифрової дипломатії для Державного департаменту була організація стажування студентської молоді, яка не тільки набувала корисний для себе досвід та отримувала навички, що дозволяли згодом бути ефективними в просуванні цифрової дипломатії, будучи вже повноцінним співробітником установи. Вона, водночас, привносила в практики публічної дипломатії, що їх розвивав Держдепартамент, нові ідеї через презентацію власних проєктів, реалізація яких протягом стажування була одним з головних завдань.

Система стажування як в структурних підрозділах Міністерства закордонних справ України, так і в закордонних дипломатичних установах, дозволяє вітчизняним студентам, починаючи з третього курсу навчання, долучатись до роботи органів

зовнішніх відносин. Одним з можливих місць для проходження стажування, відповідно до розміщеної на сайті МЗС інформації, є Департамент публічної дипломатії та комунікації. Однак, як можна бачити з тексту опису орієнтовних завдань та майбутніх навичок та знань, що містяться в описі, реалізація якихось інноваційних проєктів програмою стажування не передбачена [105]. Водночас, врахування наявного світового досвіду щодо корегування програми стажувань, могло б бути обопільно корисним, як для студентів, так і для профільного департаменту.

Розглядаючи перспективи розвитку вітчизняної цифрової дипломатії, маємо звернути увагу й на фінансові ресурси, якими забезпечується функція публічної дипломатії, в цілому. Постійне збільшення сум фінансування розвитку публічної дипломатії протягом останніх п'яти років (див. таб. 3.2), дозволяє говорити, про намагання розвивати напрям. В той же час, необхідно звернути увагу на регулярне недовикористання виділених коштів, що може вказувати на проблеми з прорахунком потрібних для розвитку напряму коштів. Зокрема, корекція обсягу виділених на поточний рік коштів [93], дозволяє говорити про позитивні зрушення в цьому питанні.

Отже, сучасний стан цифрової дипломатії в Україні перебуває на етапі сталого та інституціалізованого розвитку. Аналіз процесу провадження цифрової дипломатії потребує комплексного підходу, який має враховувати рівень інституціалізації, фінансування, залучення та розвитку кадрового ресурсу тощо. Розгляд форм та сутнісного наповнення зовнішньополітичної публічної комунікації міністерства, дозволяє констатувати суттєвий прогрес у розвитку нової публічної дипломатії в цілому. Дослідивши на основі відкритих джерел, зазначені показники щодо Міністерства закордонних справ України і порівнявши їх з найкращими світовими практиками, можна як визначити доволі успішний поступ, так і помітити певну невідповідність вітчизняного та світового досвіду. Саме зазначена невідповідність, інтерпретована як певне відставання, ліквідація якого може позитивно вплинути на роботу Міністерства

закордонних справ у конкретному напрямі його діяльності, дозволяє визначити перспективи подальшого розвитку цифрової дипломатії України.

ВИСНОВКИ

Цифровізація в сучасному світі виступає одним з провідних напрямів розвитку та фактором, який позначається на усіх сферах суспільного розвитку, знаходить свій безпосередній прояв в формуванні безпосереднього напрямку державної політики, а також суттєвих, системних змін вже окремих галузевих політик та стратегій. Стрімкий розвиток цифровізації обумовив трансформацію самих уявлень про форми і способи людської комунікації, як всередині, так і поза межі держави. Поява нових глобальних комунікаційних технологій, стрімкий розвиток технологічних рішень, здатних забезпечити миттєву комунікацію з різним рівнем присутності, впритул до тривимірних об'ємних зображень, та приголомшливий рівень поширення заяви, повідомлення, долаючи будь-який простір та розмиваючи існуючі кордони між державами. Цифровізація, ставши викликом для усталеної ідеї про обсяг державного суверенітету, стала, таким чином, проблемою та, водночас, можливістю для міжнародних відносин. Вона дозволила переосмислити та віднайти нові способи досягнення зовнішньополітичних цілей через широкі звернення та поширення медіа контенту.

Переосмислення обмежень, що їх накладали традиційні способи дипломатичних контактів, обумовили активне звернення органів зовнішніх відносин багатьох країн світу до можливостей нової публічної дипломатії. Спонукали до такого кроку обставини міжнародних стосунків, посилення реальних та сек'юритизованих загроз, що вимагали нових нестандартних і ефективних рішень.

Зацікавленість в освоєнні нових форм міждержавної взаємодії, активне включення в ці процеси найбільших світових гравців, країн, що є регіональними та світовими лідерами, обумовило доволі швидко концептуалізацію предметного поля публічної дипломатії, виокремлення її певних напрямів та пошук форм їхнього змістовного наповнення.

Для України цифровізація стала одним із найбільших викликів сучасного розвитку, що вимагав залучення багатьох зусиль країни, яка все ще знаходилась в

процесі пострадянського трансформаційного розвитку. Але, водночас, саме цифровізація дозволяла доволі швидко подолати шлях адаптаційного розвитку і продемонструвати певні значимі успіхи, заявити про себе на міжнародній арені. З огляду на що, зовсім не дивним є включення завдань із цифровізації різних сфер суспільно-економічного розвитку, що були поставлені перед країною як нагальні завдання і як такі озвучені у щорічному посланні Президента до Верховної Ради України декількох років поспіль. Варто зауважити, що Україна не тільки намагалась реалізовувати цифровізаційні новації, але й ставала частиною великих регіональних проєктів з цифровізації, як-от: спільного космічного проєкту або програми «Цифрова Європа».

Збільшення кількості та урізноманітнення спільних регіональних та міжнародних проєктів галузевої цифровізації обумовлювало природне залучення органів зовнішньої політики країни до їхнього втілення в життя, як на етапі попередньої підготовки та узгодження, так і в процесі безпосередньої реалізації. Таким чином, таке дипломатичне забезпечення участі країни в міжнародній співпраці, спрямованій на впровадження нових технологічних інформаційно-комунікаційних рішень стало першим способом залучення зовнішньополітичних відомств до процесів цифровізації.

Активне запровадження підходів цифрової дипломатії в світовій практиці можна спостерігати в першій половині 2000-х років, каталізатором цього процесу поступово стають соціальні мережі та цифрові платформи, що стрімко розвиваються протягом наступних років. Україна більш-менш активно включається в процес розвитку цифрової дипломатії вже у другій декаді XXI століття, починаючи застосовувати нові підходи до комунікації з країнами світу, використовуючи для вибудовування власних зовнішньополітичних комунікативних стратегій цілком новий цифровий інструментарій, намагаючись визначити формат і сформувану власну комунікаційну стратегію. Поступово цей процес пошуків підходів та засобів починає виокремлюватись у відповідний напрям, що спонукає до його інституційного та нормативного закріплення: у 2015 році в структурі МЗС створюється Управління публічної

дипломатії (згодом, Департамент), а в 2021 році затверджуються «Комунікаційна стратегія Міністерства закордонних справ України» та «Стратегія публічної дипломатії МЗС України 2021-2025».

Паралельно із цим формальним закріпленням, відбувається фахове освоєння світових та вітчизняних практик, що знаходить свій вияв в численних наукових розвідках вітчизняних дипломатів щодо предмету публічної і, безпосередньо, цифрової дипломатії. В цьому важливому для становлення напряму дискурсі знаходить своє відображення рефлексія як щодо власного досвіду окремих закордонних дипломатичних установ, так і практик, які набувають статусу загальних, досліджується досвід країн-лідерів в галузі цифрової дипломатії, через діалог із колегами розглядаються позитивні та проблемні сторони зміни акцентів в роботі дипломатичних установ з традиційної на публічну дипломатію.

Зазначені зусилля позначились на практичній реалізації цифрової дипломатії Міністерством закордонних справ України. Цифрова дипломатія виступає складним, комплексним явищем, розгляд якого потребує врахування низки факторів задля оцінки стану її розвитку. На нашу думку, наявні показники можна узагальнити по декільком напрямам, серед яких: 1) визначення змістовних характеристик та особливостей формальної реалізації комунікації, її каналів та завдань; 2) інституціалізація напряму, безпосереднє визначення ролей та закріплення функцій за основними акторами; 3) наявність та відповідність фінансового забезпечення; 4) гарантування сталості практики через механізми трансляції накопиченого досвіду та забезпечення кадрами необхідної кваліфікації. Відповідно до визначених напрямів аналізу були проаналізовані поточний стан цифрової дипломатії та окреслені перспективи її подальшого розвитку.

Послідовне застосування визначеної схеми (послідовності та основних об'єктів) аналізу дозволило охарактеризувати здобутки вітчизняної цифрової дипломатії, в той час як співставлення із світовими практиками, обумовило можливість окреслення перспективи подальшого розвитку напряму, визначення аспектів, що потребують

вдосконалення та дозволило запропонувати загально визнані підходи до реалізації відповідних практик.

Зокрема, застосовувана в соціальних мережах Міністерства закордонних справ України комунікативна стратегія не розглядає комунікацію, як двосторонню взаємодію із аудиторією, в якості бажаного результату, що відповідно позначається на представленні інформації і не може не впливати на сприйняття комунікації аудиторією. Дається взнаки непослідовна політика відповідальних за реалізацію цифрової дипломатії щодо позиціонування соціальних мереж закордонних дипломатичних установ, які не представлені в якості способів контакту із установами на веб-ресурсі міністерства. Тематика основної комунікації також може бути урізноманітнена, що, на думку експертів, сприятиме більш суттєвому просуванню інтересів України в світі.

Розглядаючи напрям фінансування, були співставлені звіти про витрати за цільовими програмами та план витрат на поточний рік. Розгляд показників динаміки планових та фактичних витрат, дозволив припустити, що публічна дипломатія, яка в цілому фінансувалась за розглянутою програмою, протягом останнього часу вважалась пріоритетним напрямом розвитку вітчизняної дипломатії. Водночас, можемо спостерігати в поточних планах коригування процесу її бюджетування, наслідки якого для подальшого розвитку поки важко оцінити.

Щодо кадрового забезпечення, співставлення поточної практики залучення молоді, спосіб проведення стажувань у профільному департаменті та можливості розкриття творчого потенціалу молоді з широко відомим досвідом Департаменту Сполучених Штатів Америки, показав доволі низький рівень заохочення молоді. На нашу думку, саме проєктний підхід і розгляд стажування як певної співпраці, націленої не тільки на формування відповідних навичок повсякденної роботи в міністерстві, а на розкриття творчого потенціалу молодих людей, залучення їхнього креативного мислення та досвіду інтерактивної взаємодії на цифрових платформах до

вирішення практичних завдань вітчизняної цифрової дипломатії, здатні суттєво покращити поточну ситуацію.

Отже, можемо вважати, що врахування зазначених особливостей розвитку української цифрової дипломатії, і відповідне їхнє коригування, могло б справити позитивний вплив на розвиток цього важливого напрямку зовнішньополітичної діяльності вітчизняного дипломатичного корпусу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. About Ukrainer // Ukrainer Project. URL: <https://ukrainer.net>. (дата звернення: 09.08.2023).
2. Bjola C., Holmes M. (eds.). Digital Diplomacy : Theory and Practice. New York : Routledge, 2015. 253 p.
3. Can Digital Humanities teach us more about Political Extremism? (26 січня 2021 р.) // The Gale Review. A blog from Gale International. URL: <https://review.gale.com/2021/01/26/can-digital-humanities-teach-us-more-about-political-extremism/>. (дата звернення: 25.11.2023).
4. Communities @State Guidelines (21 лютого 2008 р.) // U.S. State Department. URL: <https://2001-2009.state.gov/m/irm/rls/101164.htm>. (дата звернення: 25.11.2023).
5. Constantinou C., Kerr P., Sharp P. (eds.). The SAGE Handbook of Diplomacy. Thousand Oaks : SAGE Publications, 2016. 722 p.
6. Cooper A., Heine J., Thakur R. (eds.). The Oxford Handbook of Modern Diplomacy. Oxford : Oxford University Press, 2013. 953 p.
7. #CorrectUA – МЗС України звертається до світу – вживай #KyivNotKiev (02 жовтня 2018 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/67521-correctua-mzs-ukrajini-zvertajetysya-do-svitu-vzhivaj-kyivnotkiev>. (дата звернення: 19.10.2023).
8. Department of State - official account // Twitter. URL: <https://twitter.com/StateDept>. (дата звернення: 23.10.2023).
9. Digital Humanities in the field of EU Integration & Politics New perspectives of meaning-making for Political Science scholars // Academia.edu. URL: https://www.academia.edu/49019411/Digital_Humanities_in_the_field_of_EU_Integration_and_Politics_New_perspectives_of_meaning_making_for_Political_Science_scholars. (дата звернення: 25.11.2023).

10. Diia Dusiness. Trade with Ukraine // Trade in Ukraine. URL: <https://imp.export.gov.ua/>. (дата звернення:
11. Euromaidan Press - Main news // NGO “Euromaidan Press” URL: <https://euromaidanpress.com/>. (дата звернення: 09.08.2023).
12. European Parliament resolution of 11 December 2012 on a Digital Freedom Strategy in EU Foreign Policy (11 грудня 2012 р.) // European Parliament - official webpage. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2012-0470_EN.html. (дата звернення: 19.10.2023).
13. Gilboa E. Digital Diplomacy // The SAGE Handbook of Diplomacy / C. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp (eds.). Thousand Oaks: SAGE Publications, 2016. P. 540-551.
14. Graffy C. The Rise of Public Diplomacy 2.0 // The Journal of International Security Affairs. 2009. № 17. P. 47-53.
15. Khatib L., Dutton W., Thelwall M. Public Diplomacy 2.0: A Case Study of the US Digital Outreach Team // Middle East Journal. 2012. Vol. 66. № 3. P. 453-472.
16. Major Programs of the Office of eDiplomacy // U.S. State Department. URL: <https://2001-2009.state.gov/m/irm/ediplomacy/c23840.htm>. (дата звернення: 25.11.2023).
17. Manor I. The digitalization of public diplomacy. Cham : Palgrave Macmillan, 2019. 356 p.
18. Mello P. A., Ostermann F. (eds.). Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods. New York : Routledge, 2023. 602 p.
19. MFA of Ukraine. Official account // Мережа «Твітер». URL: https://twitter.com/MFA_Ukraine. (дата звернення: 22.11.2023).
20. MFA_Ukraine - official account // Instagram. URL: https://www.instagram.com/mfa_ukraine. (дата звернення: 23.10.2023).
21. Nazovni // Nazovni Platform - official page. URL: <https://nazovni.online/en>. (дата звернення: 17.10.2023).

22. Office of eDiplomacy // U.S. State Department. URL: <https://2001-2009.state.gov/m/irm/ediplomacy/>. (дата звернення: 25.11.2023).
23. The Oxford Handbook of Digital Diplomacy // Oxford University Press. Academic. URL: <https://global.oup.com/academic/product/the-oxford-handbook-of-digital-diplomacy-9780192859198?cc=us&lang=en&#>. (дата звернення: 28.10.2023).
24. PhD Researcher «Sound and Foreign Affairs from a Digital History Approach, 1700-1990» University of Amsterdam (16 жовтня 2023 р.) // H-Net: Humanities & Social Sciences Online. URL: <https://networks.h-net.org/group/announcements/20009378/ann-phd-researcher-sound-and-foreign-affairs-digital-history-approach>. (дата звернення: 25.11.2023).
25. Putnam L. L. Definitions and Approaches to Conflict and Communication // The SAGE Handbook of Conflict Communication. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2013. P. 1-40.
26. Russia's war in Ukraine: official website // MFA of Ukraine. URL: <https://war.ukraine.ua/>. (дата звернення: 11.11.2023).
27. Save Ukraine. Restore Peace. Save Democracy. // Platform #StandWithUkraine. URL: <https://www.standwithukraine.how>. (дата звернення: 17.10.2023).
28. Study in Ukraine // Ukrainian State Center for International Education. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/en-te>. (дата звернення: 19.10.2023).
29. TechUkraine - All about Ukraine's Tech Sector in One place // TechUkraine. URL: <https://techukraine.org/>. (дата звернення: 09.08.2023).
30. Transformational Diplomacy (18 січня 2006) // U.S. State Department. URL: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2006/59339.htm>. (дата звернення: 25.11.2023).
31. U.S. Department of State. A Guide to the Foreign Service. For those new to the Foreign Service URL: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/101170.pdf>. (дата звернення: 20.10.2023).
32. UK-UA TechBridge: Україна та Великобританія уклали меморандум про співпрацю між технологічними екосистемами (15 листопада 2023 р.) // Офіційний

портал Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uk-ua-techbridge-ukraina-ta-velykobrytaniia-uklaly-memorandum-pro-spivpratsiu-mizh-tekhnologichnymy-ekosystemamy>. (дата звернення: 19.11.2023).

33. Ukraine NOW. Новий брендинг України // Banda Agency - official webpage. URL: <https://banda.agency/ukrainenow/>. (дата звернення: 24.07.2023).

34. Ukraine.UA - Main page // BRAND UKRAINE NGO in cooperation with MFA Ukraine. URL: <https://ukraine.ua/>. (дата звернення: 10.08.2023).

35. UkraineMFA - official account // YouTube. URL: <https://www.youtube.com/@UkraineMFA/featured>. (дата звернення: 23.10.2023).

36. UkraineWorld // Ukraine World International. URL: <https://ukraineworld.org/en>. (дата звернення: 09.08.2023).

37. Ukrainian Institute // Ukrainian Institute. URL: <https://ui.org.ua/en/>. (дата звернення: 17.10.2023).

38. United24: official website // UNITED24 the official fundraising platform of Ukraine. URL: <https://u24.gov.ua/>. (дата звернення: 23.11.2023).

39. United Nations // Twitter. URL: <https://twitter.com/UN>. (дата звернення: 23.10.2023).

40. Virtual Student Foreign Service // U.S. State Department. URL: <https://2009-2017.state.gov/vsfs/index.htm>. (дата звернення: 11.11.2023).

41. Антсу Г. Важливо вчитися на досвіді інших // Україна дипломатична : науковий щорічник. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 2018. С. 297-306.

42. Бакуменко В. Процес управління // Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. Київ: НАДУ, 2010. С. 603-604.

43. Балануца А., Сегеда О. Публічна дипломатія України в Кувейті : потенціал нестандартних рішень // Україна дипломатична : науковий щорічник. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 2020. С. 258-267.

44. Балануца А., Сегеда О. Публічна дипломатія в роботі дипустанов : цікаві факти з українського досвіду в Кувейті // Україна дипломатична : науковий щорічник. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 2021. С. 267-271.

45. Вербицька В. Аналіз термінологічного поля віртуальної дипломатії // Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 92. С. 297-301.

46. Вимоги до кандидатів. Другий секретар відділу цифрової дипломатії Департаменту публічної дипломатії та комунікацій // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://career.gov.ua/parlor/p-vacancies/view?id=34726&status=3>. (дата звернення: 10.11.2023).

47. Вимоги до кандидатів. Начальник відділу цифрової дипломатії Департаменту публічної дипломатії та комунікацій // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://career.gov.ua/site/view-vacation?id=41057>. (дата звернення: 10.11.2023).

48. Вимоги до кандидатів. Перший секретар відділу стратегічних комунікацій Департаменту комунікацій та публічної дипломатії // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/uploads/public/5fb/3e9/5fb/5fb3e95fbc911783175116.doc>. (дата звернення: 10.11.2023).

49. Вимоги до кандидатів. Радник відділу стратегічних комунікацій Департаменту комунікацій та публічної дипломатії // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/uploads/public/5fb/3e9/108/5fb3e910894d6494229789.doc>. (дата звернення: 10.11.2023).

50. Виступ міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби на засіданні Ради Безпеки ООН щодо агресії Росії проти України (22 вересня 2022 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/statement-minister-foreign-affairs-ukraine-dmytro-kuleba-united-nations-security-council-meeting-russias-aggression-against-ukraine>. (дата звернення: 19.10.2023).

51. Вісім задач для послів України: промова Зеленського про «дипломатію війни» (23 грудня 2022 р.) // Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/12/23/7153026/>. (дата звернення: 10.08.2023).

52. Гоф Д. Наша підтримка залишається незмінною // Україна дипломатична : науковий щорічник. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 2019. С. 244-256.

53. Департамент публічної дипломатії та комунікацій // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/pro-ministerstvo/struktura/strukturni-pidrozdili/politichnij-departament>. (дата звернення: 10.11.2023).

54. Держава, фахівці та громадянське суспільство об'єднують зусилля для протидії російській картографічній пропаганді (15 червня 2023 р.) // Spravdi - Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. URL: <https://spravdi.gov.ua/derzhava-fahivczi-ta-gromadyanske-suspilstvo-obyednuyut-zusylyya-dlya-protydiyi-rosijskij-kartografichnij-propagandi/>. (дата звернення: 20.10.2023).

55. Дмитро Кулеба представив першу Стратегію публічної дипломатії МЗС України та назвав сім її напрямів (26 березня 2021 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-predstaviv-pershu-strategiyu-publichnoyi-diplomatiyi-mzs-ukrayini-ta-nazvav-sim-yiyi-napryamiv>. (дата звернення: 20.10.2023).

56. Дмитро Кулеба став почесним гостем конференції послів Австрії (04 вересня 2023 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-stav-pochesnim-gostem-konferenciyi-posliv-avstriyi>. (дата звернення: 19.10.2023).

57. Дмитро Кулеба: Ukraine.ua увійшла до топ-5 офіційних сторінок країн світу в Instagram (24 січня 2023 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukraineua-uvijshla-do-top-5-oficijnih-storinok-krayin-svitu-v-instagram>. (дата звернення: 12.08.2023).

58. Досягнення цифрової України: Мінцифри взяло участь у Tallinn Digital Summit (08 вересня 2023 р.) // Офіційний портал Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dosiahnennia-tsyfrovoi-ukrainy-mintsyfry-vzialo-uchast-u-tallinn-digital-summit>. (дата звернення: 25.11.2023).

59. Євроінтеграція. Про проєкт // Офіційний портал Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/projects/evrointegraciya>. (дата звернення: 20.10.2023).

60. Звіт про виконання паспорта бюджетної програми станом на 01 січня 2019 року «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/budget/zvit2018/zvit-1401110-2018.pdf>. (дата звернення: 19.10.2023).

61. Звіт про виконання паспорта бюджетної програми станом на 01 січня 2020 року «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL:

<https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/budget/zvit2019/kpkv-1401110.pdf>. (дата звернення: 19.10.2023).

62. Звіт про виконання паспорта бюджетної програми станом на 01 січня 2021 року «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/budget/zvit2020/1401110.pdf>. (дата звернення: 19.10.2023).

63. Звіт про виконання паспорта бюджетної програми станом на 2021 рік «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/budget/zvit2021/1401110.pdf>. (дата звернення: 19.10.2023).

64. Звіт про виконання паспорта бюджетної програми станом на 2022 рік «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/budget/zvit2022/1401110.pdf>. (дата звернення: 19.10.2023).

65. Звіт про сприйняття України у світі 2022 // Brand Ukraine. URL: https://brandukraine.org.ua/documents/27/UA_Ukraines_Global_Perception_Report_2022_WEB_28_02_2023.pdf. (дата звернення: 24.07.2023).

66. Зернецька О. Дипломатія віртуальна // Українська дипломатична енциклопедія : в 5 тт. / Редкол. : Д. В. Табачник (голова) та ін. Харків: Фоліо, 2013. Т. 2. С. 92.
67. Зернецька О. Дипломатія мережева // Українська дипломатична енциклопедія : в 5 тт. / Редкол. : Д. В. Табачник (голова) та ін. Харків: Фоліо, 2013. Т. 2. С. 108.
68. Коломієць В. Дипломатичної діяльності інформатизація // Українська дипломатична енциклопедія : в 5 тт. / Редкол. : Д. В. Табачник (голова) та ін. Харків: Фоліо, 2013. Т. 2. С. 84-85.
69. Комунікаційна стратегія Міністерства закордонних справ України / Міністерство закордонних справ України // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/communication-strategy.pdf>. (дата звернення: 17.10.2023).
70. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 15.09.2023).
71. Кулеба Д. Українська дипломатія за 30 років Незалежності України // Україна дипломатична : науковий щорічник. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 2021. С. 7-12.
72. Кулеба назвав п'ять ключових принципів у протистоянні авторитарним режимам (08 липня 2022 р.) // Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3524920-kuleba-nazvav-pat-klucovih-principiv-u-protistoanni-avtoritarnim-reziman.html>. (дата звернення: 17.10.2023).
73. Кууск К. Естонський досвід : стійкість поміж бур // Україна дипломатична : науковий щорічник. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 2021. С. 428-437.

74. Літра Л., Кононенко Ю. Твітер-дипломатія. Як новітні технології можуть посилити міжнародні позиції України? Полісі-бріф. // Інститут світової політики. URL: <https://iwp.org.ua/publication/polisi-brif-tviter-dyplomatiya-yak-novitni-tehnologiyi-mozhut-posylyty-mizhnarodni-pozytsiyi-ukrayiny/>. (дата звернення: 10.11.2022).

75. МЗС в партнерстві з ЕРАМ запустили нову електронну чергу консульських послуг в посольствах та консульствах України за кордоном (23 листопада 2023 р.) // Офіційний портал Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mzs-v-partnerstvi-z-eram-zapustily-novu-elektronnu-cherhu-konsulskykh-posluh-v-posolstvakh-ta-konsulstvakh-ukrainy-za-kordonom>. (дата звернення: 25.11.2023).

76. МЗС України вперше сформує стратегію публічної дипломатії (10 вересня 2020 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/mzs-ukrayini-vpershe-sformuye-strategiyu-publichnoyi-diplomatiyi>. (дата звернення: 10.08.2023).

77. МЗС України запустило проєкт про жінок в дипломатії #ДипломаткиБезКраваток (08 березня 2021 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/mzs-ukrayini-zapustilo-proyekt-pro-zhinok-v-diplomatiyi-diplomatikibezkravatok>. (дата звернення: 05.08.2023).

78. Міжнародна комунікаційна кампанія #WhatWeAreFightingFor розповість про річницю з дня повномасштабного вторгнення Росії в Україну (24 лютого 2023 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/mzs-ukrayini-ta-brand-ukraine-za-pidtrimki-yes-zapuskayut-mizhnarodnu-komunikacijnu-kampaniyu-whatwearefightingfor-do-richnici-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rosiyi>. (дата звернення:

79. Міністерство закордонних справ України / MFA of Ukraine - official account // Facebook. URL: <https://www.facebook.com/UkraineMFA>. (дата звернення: 23.10.2023).

80. Міністерство закордонних справ України, Представництво ЄС в Україні, «Європейська Правда» та Радіо ЄС запускають новий проєкт #BeEuropean (13 квітня

2016 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/46441-ministerstvo-zakordonnih-sprav-ukrajini-predstavnictvo-jes-v-ukrajinijevropsjuka-pravda-ta-radio-jes-zapuskajuty-novij-projekt-beeuropean>. (дата звернення: 05.08.2023).

81. Мінцифри: Консорціум POTENTIAL зібрався в Амстердамі для розробки технічних вимог до пілотування Європейського гаманця цифрової ідентифікації (28 листопада 2023 р.) // Офіційний портал Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-konsortsium-potential-zibravsia-v-amsterdami-dlia-rozrobky-tekhnichnykh-vymoh-do-pilotuvannia-ieuropeiskoho-hamantsia-tsyfrovoi-identyfikatsii>. (дата звернення: 29.11.2023).

82. Мінцифри: Україна вперше стала партнером та учасником міжнародної tech-виставки в Німеччині (09 листопада 2023 р.) // Офіційний портал Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-ukraina-vpershe-stala-partnerom-ta-uchasnykom-mizhnarodnoi-tech-vystavky-v-nimechchyni>. (дата звернення: 25.11.2023).

83. МКІП та Міністерство культури Чеської Республіки запустили проект з оцифрування з метою збереження української культури (21 листопада 2023 р.) // Офіційний портал Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mkip-ta-ministerstvo-kultury-cheskoi-respubliky-zapustyly-proiekt-z-otsyfruvannia-z-metoiu-zberezhennia-ukrainskoi-kultury>. (дата звернення: 25.11.2023).

84. На сайті МЗС оновлено інформацію щодо присутності Міністерства та дипломатичних представництв України за кордоном в соціальних мережах // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/41311-na-sajti-mzs-onovleno-informaciju-shhodo-prisutnosti-ministerstva-ta-diplomaticnih-predstavnictv-ukrajini-za-kordonom-v-socialnih-merezhah>. (дата звернення: 19.10.2022).

85. Наближаємося до цифрового безвізу з ЄС: Уряд ухвалив постанову про іноземні е-довірчі послуги (14 листопада 2023 р.) // Офіційний портал Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nablyzhaemosia-do-tsyfrovoho>

bezvizu-z-ies-uriad-ukhvalyv-postanovu-pro-inozemni-e-dovirchi-posluhy. (дата звернення: 19.11.2023).

86. Національний Інститут Стратегічних Досліджень (eds.). Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2020 році». Київ : НІСД, 2020. 58 с.

87. Національний Інститут Стратегічних Досліджень (eds.). Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2021 році». Київ : НІСД, 2021. 143 с.

88. Національний Інститут Стратегічних Досліджень. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2021 році». Київ : НІСД, 2022. 135 с.

89. Нгуєн Х. Т. Українсько-в'єтнамські відносини : на шляху до кращого взаємопорозуміння та патрнерства // Україна дипломатична : науковий щорічник. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 2021. С. 411-419.

90. Новий дистанційний курс «Кібердипломатія та цифрова політика» // Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС. URL: <https://da.mfa.gov.ua/novuj-dystanczijnyj-kurs-kiberdyplomatiya-ta-czyfrova-polityka/>. (дата звернення: 12.09.2023).

91. Ожеван М., Піпченко Н., Улицька І. Дипломатія електронна // Українська дипломатична енциклопедія : в 5 тт. / Редкол. : Д. В. Табачник (голова) та ін. Харків: Фоліо, 2013. Т. 2. С. 98-100.

92. Онлайн-семінар «Дипломатія доби глобалізації: нові виклики та завдання» (23 грудня 2020 р.) // Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС. URL: <https://da.mfa.gov.ua/onlajn-seminar-dyplomatiya-doby-globalizacziyi-novi-vyklyku-ta-zavdannya>. (дата звернення: 10.08.2023).

93. Паспорт бюджетної програми на 2023 рік «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського

інституту, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/budget/passports2023/1401110-dlya-saytu.pdf>. (дата звернення: 19.10.2023).

94. Пашина Н. П., Мендрін О. В. Цифрова гуманітаристика : історія та напрями розвитку // Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XXIV підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Маріуполь: МДУ, 2022. С. 148-151.

95. Пашков М. Зовнішньополітична стратегія України: орієнтири і реалії // Разумков центр. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/zovnishnopolitychna-strategiia-ukrainy-oriientyru-i-realii>. (дата звернення: 20.09.2023).

96. Підтримка українського бізнесу та залучення інвестицій ЄС: Мінцифри та DIGITALEUROPE підписали меморандум (20 вересня 2023 р.) // Офіційний портал Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidtrymka-ukrainskooho-biznesu-ta-zaluchennia-investytsii-ies-mintsyfyry-ta-digitalaeurope-pidpysaly-memorandum>. (дата звернення: 25.11.2023).

97. Послання Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби до країн Африки (10 жовтня 2022 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/minister-foreign-affairs-ukraine-dmytro-kulebas-message-african-nations>. (дата звернення: 19.10.2023).

98. Посольство України у Лондоні вдруге проводить онлайн чат з консульських питань у Facebook та Twitter (25 березня 2016 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://uk.mfa.gov.ua/news/46054-posolystvo-ukrajini-u-londoni-vdruge-provodyty-onlajt-chat-z-konsulysykih-pitany-u-facebook-ta-twitter>. (дата звернення: 19.10.2023).

99. Про Академію. Вітальне слово Директора // Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС. URL: <https://da.mfa.gov.ua/pro-akademiyu/welcome-page/>. (дата звернення: 10.08.2023).

100. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01 грудня 2022 р. № 2807-IX // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20/ed20221201#n32>. (дата звернення: 15.09.2023).

101. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/ed20180117#n20>. (дата звернення: 15.09.2023).

102. Промова міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби в Інституті міжнародних відносин (05 вересня 2023 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/promova-ministra-zakordonnih-sprav-ukrayini-dmitra-kulebi-v-instituti-mizhnarodnih-vidnosin>. (дата звернення: 20.10.2023).

103. Результати оцінки ефективності бюджетної програми "Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України" за 2022 рік // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/budget/%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0_%D0%B5%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_2022/1401110.pdf. (дата звернення: 19.10.2023).

104. Річний звіт 2021 // Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС. URL: <https://da.mfa.gov.ua/pro-akademiyu/zvitnist/daureport2021/>. (дата звернення: 10.08.2023).

105. Стажування в структурних підрозділах апарату МЗС // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/pro-ministerstvo/stazhuvannya/stazhuvannya-v-strukturnih-pidrozdilah-aparatu-mzs>. (дата звернення: 11.11.2023).

106. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України : Указ Президента України від 26 серпня 2021 р. № 448/2021 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text>. (дата звернення: 15.09.2023).

107. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України 2021-2025 / Міністерство закордонних справ України // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>. (дата звернення: 17.10.2023).

108. Тенденції використання Інтернету у світі (7 червня 2022 р.) // Жжук. URL: <https://zhuk.ua/istoriyi-ta-fakty/tendentsii-vikoristannya-internetu-u-sviti/>. (дата звернення: 10.08.2023).

109. Тимчасова окупація АР Крим та м. Севастополь (07 липня 2022 р.) // Офіційний портал Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/timchasova-okupaciya-ar-krim-ta-m-sevastopol>. (дата звернення: 10.11.2023).

110. Трофименко М. Нова публічна дипломатія // Новітня політична лексика (неологізми, okazionalizmi та інші новотвори) / Л. Я. Угрин І. Я. Вдовичин, Г. В. Шипунов та ін.; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ – 2000, 2015. С. 260-261.

111. Трофименко М. Твіпломасі // Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / Л. Я. Угрин І. Я. Вдовичин, Г. В. Шипунов та ін.; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ – 2000, 2015. С. 380-381.

112. Трофименко М. Фейсбук-дипломатія // Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / Л. Я. Угрин І. Я. Вдовичин, Г. В. Шипунов та ін.; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ – 2000, 2015. С. 409.

113. Трофименко М. Цифрова дипломатія // Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / Л. Я. Угрин І. Я. Вдовичин, Г. В. Шипунов та ін.; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ – 2000, 2015. С. 419.

114. Харченко О., Тихий Г. Твіпломатія проти вірусів. Про виклики та можливості нової ери інформаційної дипломатії // Україна дипломатична : науковий щорічник. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 2019. С. 561-567.

115. Цифровізація консульських послуг в Україні (8 листопада 2023 р.) URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/ddlab/2023/11/08/tsyfrovizatsiia-konsulskykh-posluh-v-ukraini/>. (дата звернення: 10.11.2023).

116. Як про Україну говорили в міжнародних новинах і соцмережах протягом 2022 року – звіт (23 лютого 2023 р.) // Медіамейкер. URL: <https://mediamaker.me/news/yak-pro-ukrayinu-govoryly-v-mizhnarodnyh-novynah-i-soczmerezhah-protyagom-2022-roku-zvit/>. (дата звернення: 10.11.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Країни, які є пріоритетними для розвитку цифрової дипломатії відповідно до Стратегії публічної дипломатії МЗС України 2021-2025

1	Австрія	Європа
2	Бельгія	Європа
3	Бразилія	Південна Америка
4	Велика Британія	Європа
5	Греція	Європа
6	Данія	Європа
7	Ізраїль	Азія
8	Ірландія	Європа
9	Іспанія	Європа
10	Італія	Європа
11	Канада	Північна Америка
12	Катар	Азія
13	Кувейт	Азія
14	Литва	Європа
15	Малайзія	Азія
16	Мексика	Північна Америка
17	Нідерланди	Європа
18	Норвегія	Європа
19	ОАЕ	Азія
20	Польща	Європа
21	Румунія	Європа
22	Сінгапур	Азія
23	США	Північна Америка
24	Туреччина	Азія
25	Угорщина	Європа
26	Фінляндія	Європа
27	Франція	Європа
28	ФРН	Європа
29	Чехія	Європа
30	Швейцарія	Європа
31	Швеція	Європа
32	Японія	Азія

Динаміка видатків за програмою «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України»

